

KRUSTVECĀKU IZVĒLE RĪGAS PĀRCĒLĀJU AMATA LOCEKĻU BĒRNIEM 18./19. GADSIMTA MIJĀ*

Anita Čerpinska

Dr. hist., Latvijas Universitātes Latvijas vēstures institūta pētniece.

Zinātniskās intereses: Rīgas 18.–19. gs. vēsture.

Rakstā aplūkoti pārcēlāju ģimeņu krustvecāku izvēles principi un mēģināts atklāt pārcēlāju sabiedrības sociālās komunikācijas telpu. Rīgas pārcēlāji dzīvoja Daugavas salās un Pārdaugavā, apmeklēja vienu draudzi. Hronoloģiskie ietvari aptver laika posmu, kad pārcēlāju amats sasniedza turības augstāko pakāpi un piedzīvoja ekonomisko krīzi. Aplūkotas vairāk nekā 50 ģimenes ar dažādu bērnu skaitu, pārticības līmeni un sociālo pozīciju. Pētījuma gaitā atklātas dažādas krustvecāku izvēles stratēģijas – tuvu radnieku, augstāka sociālā slāņa pārstāvju, ļoti šauras vai plašas cilvēku grupas iesaiste atkarībā no ģimenes izdarītās izvēles. Atklāti arī kopienā ļoti pieprasīti krusttēvi un krustmātes. Pārcēlāji bijuši cieši saistīti ar citiem uz ūdeņiem strādājošiem amatiem – zvejniekiem, koku šķīrotājiem, enkurniekiem, bet daudz mazāk ar preču nesējiem un pārvadātājiem sauszemē.

Atslēgas vārdi: Rīgas pārcēlāji, krustvecāki, Pārdaugava 18. un 19. gadsimta mijā.

KRUSTVECĀKU INSTITŪCIJAS IZVEIDOŠANĀS UN NOZĪME

Ar kristības sakramentu cilvēks iesāka savu kristieša ceļu, savukārt baznīca pieņēma jaunus locekļus. Viduslaiku gaitā pakāpeniski attīstījās priekšstati par kristības dibinātu “garīgo

* LETONIKA Raksts izstrādāts Latvijas Universitātes Latvijas vēstures institūta Valsts pētījumu programmas “Letonika” projekta Nr. 2 “Latvijas vēsture: kultūrvēsturiskā vide un sociālpolitiskās norises Baltijas jūras reģiona kontekstā” ietvaros.

radniecību” ar krustvecākiem un visiem pārējiem kristiešiem – Dieva bērniem. Krustvecāki saistījās saitēm ne tikai ar krustbērnu, bet arī ar viņa vecākiem, tādēļ savstarpējās attiecības ietvēra veselu pienākumu kompleksu. Kāda cilvēka izvēlēšanās par krustvecāku bija izteismīga simboliska rīcība, ar kuru vecāki izrādīja labvēlīgu attieksmi pret konkrēto personu. Kristības ar publiska rituāla palīdzību nostiprināja jau izveidojušos sociālos kontaktus, apliecinot ģimeņu solidaritāti un sadarbību.¹

No praktiskās puses krustvecāku institūcija tika izmantota dažādu funkciju īstenošanai: bērna socializācijai, dažādu sociālo slāņu cilvēku sasaistīšanai, palīdzības sniegšanai grūtā brīdī utt. Tomēr garīgās radniecības koncepts ir un paliek abstrakcija. Etnologs Kristians Alvarado Leitons (*Cristian Alvarado Leyton*) analizējis sociālantropologa Kloda Levi-Strosa (*Claude Lévi-Strauss*, 1908–2009) pieeju krustvecāku institūcijai kā “mākslīgai” jeb “rituālai” radniecībai pretstatā asinsradniecībai. Leitons uzsver, ka jebkura radniecība nav statisks modelis ar skaidri noteiktu izpausmes programmu, kas dotu automātiskus rezultātus.² Lai cilvēks sajustu krustvecāku saites, tās jāiemieso sociālajā jomā, un tikai tad tām ir piešķirts saturs. Lielākā daļā sabiedrību krustvecākus neieceļ automātiski, bet gan veic izvēli, ievērojot zināmas normas un dodot kādam priekšroku.³ Jaunajos laikos radnieku un citu veidu attiecības bija svarīgas, lai palīdzētu cits citam piekļūt materiāliem resursiem un stiprinātu sociālās saites. Līdz ar to krustvecāku kopas veidošanu pieņemts uzskatīt par mērķtiecīgu rīcību, kas, pēc vācu vēsturnieces Kristīnes Fertigas (*Christine Fertig*) un Luidži Bokoni universitātes profesora Gvido Alfani (*Guido Alfani*) domām, nezaudēja savu lomu jauno laiku gaitā, tikai piedzīvoja transformāciju.⁴ Tādējādi krustvecāku izvēles pētījumi var atsegt rakstītajos avotos grūti uzaustāmas sabiedrības locekļu savstarpējās attiecības.

PĒTĪJUMA OBJEKTS UN HRONOĻĢISKIE IETVARI

Pētījuma centrā ir vecāki un viņu izvēle. Līdz ar to runa vairāk būs nevis par ģimeni, bet par tās attiecībām ar apkārtējiem. Par pētāmo sabiedrības grupu izvēlēts viens no Rīgas tirdzniecības palīgamatiem. Pārcēlāji bija Jelgavas jeb Trešās priekšpilsētas iedzīvotāju kopienas daļa. Priekšpilsēta bija izvietota uz Daugavas salām un Pārdaugavā. Tur dzīvoja galvenokārt Rīgas ne-birģeri. Pārdaugavas teritorija piedzīvoja uzplaukumu 18. gadsimta gaitā, kad pēc plostu tilta pastāvīgas uzstādīšanas un ceļu sakārtošanas bija nodrošināta regulāra satiksme ar Daugavas labo krastu. Tieši zvejnieku un dažādi tirdzniecību apkalpojošie amati sākotnēji veidoja Pārdaugavas iedzīvotāju pamatmasu, ko aizvien vairāk papildināja strādnieki, daļu no kuriem nodarbināja minētie amati. Tikai 18. gadsimta otrajā pusē Pārdaugavā sāka apmesties krievu sīktirgotāji un ienācēji no Polijas un Lietuvas zemēm.⁵

Līdzīgi kā attiecīgā laika amatnieku brālības, arī pārcēlāji bija konservatīvs amats. Tajā esošie locekļi nāca no Pārdaugavas vai Daugavas salu iedzīvotāju ģimenēm (lielākā daļa dzīvoja Bieķensalā, Torņakalnā un Āgenskalnā) un piederēja pie Sv. Jāņa draudzes. Brālības locekļi pētāmajā periodā pelnīja galvenokārt ar preču pārvadāšana no un uz tirdzniecības kuģiem, kamēr cilvēku pārcelšana pāri Daugavai bija tikai papildnodarbošanās. Lai iekļūtu amatā, kandidātam bija jāpieder vismaz vienai laivai un jāmāk ar to apieties, bet aptuveni trešdaļai pārcēlāju bija divas vai vairākas laivas, uz kurām strādāja viņu pašu, nevis amata algoti cilvēki. Daļa no viņiem kopā ar ģimenēm dzīvoja darba devēja mājsaimniecībā. Nepieredzējušajiem bija vairākus gadus jāstrādā pie zvejnieka vai pārcēlāja, lai apgūtu darbības pamatprincipus. Līdz ar to priekšrocības bija zvejnieku un pārcēlāju dēļiem, kuri pierada pie darba specifiskas, palīdzot tēviem.

Jau 18. gadsimta vidū pārcēlāji starp citiem amatiem izcēlās ar labklājību, tādēļ ne tikai pārcēlāju dēļiem varēja būt interese iekļūt amatā.⁶ Nav tik viegli pasakāms, vai 18. un 19. gadsimta mijā pie amatu kopienas nepiederošajiem vairs nebija vēlēšanās vai arī pārcēlāji pielietoja kādus slēptus paņēmienus, lai atlasītu kandidātus uz vakantām vietām. Ja arī amatā kādreiz parādās svešāds uzvārds, tas parasti tikpat ātri pazūd, kas nozīmē, ka ienācējs nevarēja vai negribēja iedzīvoties šajā kopienā. Pārdau-gavā dzīvoja ienācēji no Polijas un Vācijas zemēm, kuri strādāja Rīgā kā bordingu (nelielu kuģu) vadītāji pie pārcēlājiem vai tir-gotājiem un nemaz necentās tikt amatā.

Pārcēlāju izvēlēto krustvecāku kopas apzināšana ir veikta ar mērķi identificēt to cilvēku grupu, ar kuru pārcēlāji izvēlējās uzturēt ciešākas saites, publiski tās apliecinot, un vienlaikus mēģināt identificēt tos, ar kuriem šīs saites varēja tikt uzturētas, bet tomēr netika.

Par pētniecības periodu izvēlēts laika posms no 1785. līdz 1815. gadam, jo historiogrāfijā tas atzīts par “sevišķu pacēluma laiku” Rīgas tirdzniecības palīgamatu dzīvē.⁷ Pēc 1787. gada, kad pārcēlājiem atļāva turēt ne tikai laivas, bet arī bordingus, viņu saimnieciskā rosība un turība auga, kas ievērojami cēla pārcēlāju pašapziņu. Līdz ar to periods ietver gan ražīgos, gan neražīgos gadus – Napoleona blokādes un kara laiku (1810–1815), kad visa veida tirdzniecība bija būtiski traucēta. Arī pārcēlāju amatā bija vērojama krīze, ko izraisīja aizvien lielāka tir-gotāju vēlēšanās pašiem pārvadāt preces. Līdz ar to loģisks ir arī pārcēlāju skaita un ienākumu kritums. Saskaņā ar reglamentu pārcēlāju skaits nedrīkstēja pārsniegt 100. 1795. gadā amatā bija 49 pilntiesīgie brāļi, ieskaitot atraitnes, kā arī pierakstīti 48 viņu dēli. 1801. gadā amatā bija 32–33 aktīvie locekļi (neskaitot at-raitnes un nespējniekus), bet 1819. gadā – 12.⁸ Līdz ar to arī kristāmo bērnu skaits 18. gadsimta pēdējos 15 gados bija uz pusi lielāks nekā 19. gadsimta pirmajos 15 gados. 19. gadsimta

vidū pārcēlāju amatu likvidēja un to bagātākās ģimenes distancējās no agrākās sociālās vides, cenšoties kļūt par tirgotājiem un kristīt bērnus vācu draudzēs.

Kā redzams 1. tabulā, no pētījuma lokā nonākušajām ģimenēm vairāk nekā pusei noteiktajā periodā kristīts viens vai divi bērni. Tik mazam jaundzimušo skaitam var būt vairāki iemesli. Reizēm cilvēki neiedzīvojās pārcēlāja profesijā un izstājās no amata vai cieta smagus zaudējumus tiesas prāvās un bija spiesti izstāties, citi gāja bojā nelaiemes gadījumos. Vēl citi aplūkotajā periodā bija jau cienījamus gadus, tādēļ pētījumā iekļautie kristītie ir tikai daži no viņu bērniem. Ir arī tādi amata locekļi, kuriem kaut kādu apstākļu dēļ nebija bērnu, bet kuri tika aicināti par krustvecākiem. Vairāk informācijas var apkopot par tām ģimenēm, kuras kristījušas vismaz trīs bērnus, jo tad iespējams izsekot krustvecāku izvēles principiem.

1. tabula

KRISTĪTO BĒRNU SKAITS PĀRCĒLĀJU ĢIMENĒS NO 1785. LĪDZ 1815. GADAM⁹

	Pārcēlāja vārds, dzīves dati, izcelšanās	Pārcēlāja sievas vārds, dzīves dati, izcelšanās	Bērnu kristīšanas laiks	Kristīto bērnu skaits pētāmajā periodā	Dzīvesvieta
1	Daniels Nariņš, 1748–1803, zvejnieka dēls	Anna, ap 1749–?, dzim. Kaula, zvejnieka meita	1785–1788	2	Zunds
2	Jānis Spiriņš, 1745–?, pārcēlāja dēls	Anna, dzim. Sproģe, pārcēlāja meita	1785–1786	2	Torņakalns
3	Jānis Siliņš, ?– miris pirms 1795	Anna, dzim. Dāle, kalpone	1785–1786	2	nav zināma
4	Jānis Dāle, 1762–1808, zvejnieka dēls	Anna Doroteja, dzim. Dreimane, mucu koku šķīrotāja meita	1785–1806	12	Lielā Kliversala, Torņakalns

	Pārcēlāja vārds, dzīves dati, izcelšanās	Pārcēlāja sievas vārds, dzīves dati, izcelšanās	Bērnu kristīšanas laiks	Kristīto bērnu skaits pētāmajā periodā	Dzīvesvieta
5	Jānis Liepa	Katrīne, ap 1760–1794	1785–1792	2	Āgenskalns
		Elizabete, dzim. Miķelsone, istabene	1805	1	
6	Simanis Gribulis, 1741–1789	Katrīne, dzim. Roze, pārcēlāja meita	1785–1788	2	nav zināma
7	Vilhelms Šluns, 1745–?, pārcēlāja dēls	Magdalēna, ?–1825, dzim. Vāvere, pārcēlāja Jēkaba Daibiņa atraitne	1785–1790	3	Bieķensala
8	Jānis Lapiņš, ap 1739–1831	Elizabete Helēna, 1761–1799, dzim. Ozoliņa, pārcēlāju eltermaņa meita	1785–1796	6	Bieķensala
		Doroteja Bērziņa, kalpone	1798–1806	3	
9	Jēkabs Kazāks, 1750–1808, pārcēlāja dēls	Helēna Ozoliņa, 1761–1791, pārcēlāja meita	1785–1789	3	Torņakalns
		Anna Marija Šulca, ?	1793–1803	6	
10	Martins Kazāks, ap 1739–1803	Elizabete Ozoliņa, ap 1734–?	1785–1788	2	Torņakalns
11	Jēkabs Bļodnieks, 1754–1787	Anna Marija, dzim. Vampe, mucu koku šķīrotāja meita	1785–1786	2	nav zināma

	Pārcēlāja vārds, dzīves dati, izcelšanās	Pārcēlāja sievas vārds, dzīves dati, izcelšanās	Bērnu kristīšanas laiks	Kristīto bērnu skaits pētāmajā periodā	Dzīvesvieta
12	Juris Briedis, ?–1785	Anna	1785	1	nav zināma
13	Jēkabs Kalniņš, 1751–pazudis pēc 1816	Elizabete, ap 1750–1786, dzim. Dāle, pārcēlāju eltermaņa Matīsa Skujas atraitne	1786	1	Torņakalns
		Elizabete, dzim. Dumpe, ligēra meita	1787–1797	5	
		Anna Barbara Kaselovska, ap 1779–?, kalpone	1800–1812	6	
14	Juris Dāle, 1751–1831, zvejnieka dēls	Anna Ģertrūde, 1768–[pēc 1834], dzim. Sola, enkurnieku eltermaņa meita	1786–1805	9	Torņakalns
15	Pēteris Svikulis, 1743–1795	Anna Doroteja Skuja, ap 1746–?	1786–1790	2	Bieķensala
16	Jēkabs Ozoliņš, ?–1791	Marija Barbara, ap 1770–?, dzim. Kalniņa, ligēra meita	1788–1791	3	Bieķensala
17	Juris Brīze, ap 1740–1793	Angeta, ap 1751–1790, dzim. Sprūde, kalpone	1788	1	nav zināma
		Anna, dzim. Vigande, ormaņa meita	1793	1	
18	Jēkabs Sproģis	Anna	1788	1	nav zināma
19	Jānis Nīburs (Jaunzems), ap 1745–1791, bijis zvejnieks	Magdalēna, 1753–?, dzim. Kazāka, pārcēlāju eltermaņa meita	1786–1788	2	atraitne Bieķensalā

	Pārcēlāja vārds, dzīves dati, izcelšanās	Pārcēlāja sievas vārds, dzīves dati, izcelšanās	Bērnu kristīšanas laiks	Kristīto bērnu skaits pētāmajā periodā	Dzīvesvieta
20	Juris Resnis, 1758–1791, pārcēlāja dēls	Anna Margarita, dzim. Ozoliņa, pārcēlāja meita	1789–1791	2	nav zināma
21	Ansis Kalniņš, ap 1750–?	Anna Helēna, 1754–1819, dzim. Šluna, Jāņa Ozoliņa atraitne	1789	1	Torņakalns
22	Georgs Semeskovskis, ap 1753–?, no Kurzemes	Margarita, ap 1773–?, dzim. Lautā	1790–1794	2	Ķīpsala, Āgenskalns
23	Jēkabs Dumpis, ap 1731–1797	Elizabete	1790–1792	2	nav zināma
24	Jānis Strazdiņš, ap 1765–1843	Anna Karolīna, ap 1769–1791, dzim. Dirde, sālsnesēja meita	1791	1	Lielā Kliversala
		Margarita, ap 1740–1826, dzim. Nībura, liģera Vāvera atraitne	nav	0	
25	Miķelis Ozoliņš, ap 1758–pazudis	Katrīne, 1754–1796, dzim. Roze, pārcēlāja Sīmaņa Gribuļa atraitne	1791–1795	2	Āgenskalns
		Anna, ap 1765–1806, dzim. Žagare, kalpone	1798–1801	2	
26	Heinrihs Persons	Katrīna Helēna, dzim. Cipule	1792–1804	4	nav zināma
27	Ansis Priede, 1765–1800	Hedviga, ap 1771–1855, dzim. Lesiņa, istabene	1792–1799	4	Bieķensala, Mūksala, atraitne Torņakalnā

	Pārcēlāja vārds, dzīves dati, izcelšanās	Pārcēlāja sievas vārds, dzīves dati, izcelšanās	Bērnu kristīšanas laiks	Kristīto bērnu skaits pētāmajā periodā	Dzīvesvieta
28	Georgs Dāvids Raņķis, 1765–1836, pārcēlāja dēls	Anna Ģertrūde, 1775–1823, dzim. Reņģīte, zvejnieka meita	1792–1809	13	Kobronskansts
29	Mārtiņš Dumpis, ap 1750–?	Anna, ap 1755–?, dzim. Dāle, pārcēlāja Jāņa Siliņa atraitne	1792	1	Bieķensala
30	Jēkabs Muiželis, 1761–1813, pārcēlāja dēls	Ģertrūde Elizabete, ap 1768–?, dzim. Salmiņa	1792–1797	4	Zunds
31	Kārlis Roze, 1770–1806, pārcēlāja dēls	Katrīna, dzim. Vāvere, ap 1775–1795, liģera meita	1793	1	Zunds
		Anna Margarita, dzim. Veingarte, kalpone	1799–1805	6	
32	Tomass Sēlis, 1763–1830, kaņepju kulstītāja dēls	Marija Magdalēna, 1765–1833, dzim. Ozoliņa, zvejnieka Mārtiņa Raņķa atraitne	1793–1798	4	Mūksala
33	Johans Heinrihs Raņķis, 1764–1805, pārcēlāja dēls	Anna Sofija, 1777–1805, dzim. Stare, loča meita	1794–1805	4	Kobronskansts
34	Jēkabs Raņķis, 1769–1807, pārcēlāja dēls	Doroteja Elizabete, dzim. Ūdre, šķirta Lediņa	1795–1800	4	Kobronskansts

	Pārcēlāja vārds, dzīves dati, izcelšanās	Pārcēlāja sievas vārds, dzīves dati, izcelšanās	Bērnu kristīšanas laiks	Kristīto bērnu skaits pētāmajā periodā	Dzīvesvieta
35	Jānis Mednis, ap 1764–1825	Elizabete, ap 1770–1837, dzim. Žagare	1796–1807	4	Ķīpsala
36	Jānis Briedis, ap 1768–1816	Anna Doroteja Elizabete, 1769–?, dzim. Vampe, mucu koku šķirotāja meita	1796–1810	7	Bieķensala, Torņakalns
37	Pēteris Ozoliņš, ap 1767–?	Margarita Elizabete, dzim. Saule	1796–1800	4	Bieķensala
38	Andrejs Rungainis, 1761–1840, zvejnieka dēls	Anna (Marija) Ģertrūde, 1767–1805, dzim. Vampe, pārcēlāja Bļodnieka atraitne	1796–1801	9	Zunds
39	Mārtiņš Roze, 1767–1825, pārcēlāja dēls	Anna Kristiāna, ap 1769–1826, dzim. Šmita, istabene	1797–1814	6	Āgenskalns
40	Jānis Peiksts, 1771–1814, enkurnieka dēls	Ģertrūde, pārcēlāja Mārtiņa Dumpja pameita	1798–1808	5	nav zināma
41	Jānis Bergs, ap 1770–1831	Hedviga Elizabete, ap 1781–?, dzim. Ozoliņa, pārcēlāja Anša Kalniņa pameita	1799–1811	6	Torņakalns, Mūksala
42	Melherts Lablaiks, 1774–?, zvejnieka dēls, bijis stūrmanis	Anna Marija, dzim. Valtere, Kirjes atraitne	1799	1	Lielā Klīversala

	Pārcēlāja vārds, dzīves dati, izcelšanās	Pārcēlāja sievas vārds, dzīves dati, izcelšanās	Bērnu kristīšanas laiks	Kristīto bērnu skaits pētāmajā periodā	Dzīvesvieta
43	Mārtiņš Vilde	Anna Elizabete, dzim. Skuja	1800	1	Bieķensala
44	Šimanis Ozoliņš, ap 1773-?	Anna, dzim. Teriške, šķirusies Senkeviča	1800-1801	3	Bieķensala
45	Miķelis Kazāks, 1770-1812, pārcēlāja dēls	Anna Sofija, dzim. Sproģe, kaņepju kultītāja meita	1802-1803	2	Bieķensala
46	Miķelis Garoza, 1773-?, pārcēlāja dēls	Marija, dzim. Klāse, kalpone	1807-1810	3	nav zināma
47	Indriķis Garoza, 1773-pazudis pēc 1816, pārcēlāja dēls	Anna Margarita, ap 1780-?, dzim. Veingarte, pārcēlāja Rozes atraitne	1808-1810	3	Mazā Kliversala
48	Frīdrihs Priede, ap 1778-?	Margarita, dzim. Stālberga, sāls un labības mēritāja meita	1804	1	Bieķensala
49	Juris Siliņš	Hedviga, dzim. Sape, Salas muižas kalpone	1808	1	nav zināma
50	Jānis Balks, ap 1786-1848	Katrīna, ap 1789-?, dzim. Šreka, kalpone	1813-1816	3	Mūksala
51	Mārtiņš Nariņš, 1776-1811, pārcēlāja dēls	Elizabete Ģertrūde, dzim. Vampe, mucu koku šķirotāja meita	1810	1	Āgenskalns

	Pārcēlāja vārds, dzīves dati, izcelšanās	Pārcēlāja sievas vārds, dzīves dati, izcelšanās	Bērnu kristīšanas laiks	Kristīto bērnu skaits pētāmajā periodā	Dzīvesvieta
52	Matiss Siliņš	Anna, dzim. Spuņģe, no Salas muižas	1811	1	nav zināma
53	Jānis Grebзде	Helēna Ģertrūde, dzim. Linde, sālsnesēja meita	1812	1	nav zināma
54	Simanis Eihe	Sofija	1812	1	nav zināma
55	Jēkabs Jankovskis, ap 1778–1831	Anna Doroteja, ap 1791–?, dzim. Kūle, Vējzaķsalas iedzīvotāja meita	1813	1	Mazā Klīversala
56	Frīdrihs Bergs	Hedviga	1813	1	nav zināma

Vidzemes guberņā tobrīd funkcionējošais no zviedru laikiem saglabātais Evaņģēliski luteriskās baznīcas Nolikums (*Allerhöchst bestätigte allgemeine liturgische Verordnung für die evangelisch-lutherischen Gemeinden im Russischen Reiche*, 1805) noteica, ka saskaņā ar senām kristīgām tradīcijām krustvecākus aicina kā lieciniekus kristību norisei. Par tādiem drīkstēja kļūt tai pašai konfesija piederīgie, pilngadīgie un tie, kas apguvuši katehismu. Aizliegts kļūt par krustvecākiem bija tiem, kuriem “piemita redzami netikumi vai kuri pastrādājuši nelabus darbus”,¹⁰ tādēļ vecākiem bija laicīgi jāziņo mācītājam, kuri cilvēki ir izvēlēti par lieciniekiem, lai tad, “kad cilvēki sanāks baznīcā, nerastos nebūšanas”.¹¹

Lai atklātu to cilvēku loku, ar kuru uzturēja kontaktus pārcēlāju ģimenes, apskatāmajā periodā uzskaitītas arī visas tās reizes, kad pārcēlāji aicināti par krustvecākiem pie citu amatu locekļiem vai ar viņu darbību cieši saistītiem cilvēkiem – kuģu būvmeistariem, stūrmaņiem un bordingu vadītājiem. Stūrmaņi un bordingu vadītāji nebija vienkārši algoti strādnieki. Pārcēlāji

viņiem uzticēja savas laivas. Ja pārcēlājam piederēja vairākas laivas vai viņš bija ievēlēts kādā amatā, piemēram, par eltermani, viņš visos pārvadājumos nevarēja piedalīties, tādēļ bija jāpaļaujas uz stūrmaņiem vai vadītājiem.¹² Ja radās neskaidrības ar pārvadājumu, atalgojumu vai nelaiemes gadījumi, tirgotāji sūdzēja tiesā laivas īpašnieku – pārcēlāju. Toties pētījumā nav iekļauti gadījumi, kad pārcēlāji aicināti par krustvecākiem pie tām sabiedrības grupām, pie kurām nevēlējās tikt pieskaitīti, – strādniekiem un zemniekiem.¹³ Neviens pārcēlājs nekad neaicināja bērniem par krustvecākiem strādniekus vai zemniekus, tātad tie neietilpst pētījuma galvenajā uzmanības lokā – pārcēlāju izvēlēto krustvecāku grupā.

AVOTI

Par pamatu raksta tapšanai izmantoti Sv. Jāņa baznīcas kristīto reģistri, kuros fiksēti kristāmo krustvecāki.¹⁴ Baznīcu grāmatas ir vecākais avots krustvecāku izvēles lokālo tradīciju noskaidrošanai.¹⁵ Attiecīgajā laika periodā ierakstu kvalitāte ir mainīga. Pilnīgākajos ierakstos norādīts krustvecāku vārds, uzvārds, amats, bet sievietei – vīra amats. Tomēr visnotaļ bieži tikai aiz vairākiem cilvēkiem norādīts – no pārcēlāju un/vai zvejnieku amata. Reti sniegta papildus informācija, piemēram, radniecība ar kristāmbērnu vai tā vecākiem, sieviešu pirmslaulības uzvārds, ģimenes stāvoklis “atraitne” vai vīriešiem pozīcija amatā, kā “vecākais” un “eltermanis”. Ir gadījumi, kad aiz vairāku vārdu un uzvārdu rindas nav nekādu norāžu, pārsvarā krustmātēm.

Katram bērnam doti pieci krustvecāki, trīs no bērna dzimuma un divi – no pretējā, reti – četri. Izņēmums ir gadījumi, kad tūlīt pēc dzemdībām notikušas ārkārtas kristības, baidoties par bērna dzīvību. Tādās reizēs var būt divi krustvecāki, katrs no sava dzimuma.

Darbu ar baznīcu grāmatām apgrūtina tas, ka pirms 1770. gada Sv. Jāņa draudzei nav saglabājušies laulību reģistri, kas traucē izsekot pārcelāju radniecības saitēm. Līdz 1770. gadam kristīto bērnu reģistrā mātēm gandrīz nekad nenorāda pirmslaulības uzvārdu. Trūkst arī apbedīto reģistrs pirms 1770. gada un par periodu no 1805. līdz 1813. gadam – Āgenskalna kapsētā apglabāto reģistrs.

Vārdu došana bērnam bija nesaraujami saistīta ar krustvecākiem, jo gandrīz visos gadījumos krustbērna un pirmā krustvecāka vārdi sakrīt. Vienādie vārdi un uzvārdi apgrūtina dzimtas koku izveidošanu un neļauj precīzi sagrupēt krustvecākus. No apskatītajām 56 ģimenēm 14 (25%) pārcelāji – tēvi bija Jāņi (avotos *Johann, Jann, Jahn*), deviņi (16%) – Jēkabi (*Jacob, Jekab, Jakob*) un septiņi (12,5%) – Juri (*Jurr, Georg*). Sieviešu vidū pastāv vēl lielāka vienveidība. Pētījumā iekļauta 61 pārcelāju sieva. 26 (42,6%) no viņām bija Annas, pa sešām (9,8%) – Katrīnas un Elizabetes. Tas rada krustvecāku uzskaites problēmas, jo, piemēram, trim pārcelājiem Raņķiem un diviem pārcelājiem Dālēm sievas bija Annas.¹⁶ Tas liedz iespēju atšķirt, kura no sievietēm kurā gadījumā ir krustmāte. Lai gan daudziem pārcelājiem un viņu sievām bija otri vārdi, avotos tie ne vienmēr lietoti.

Neiespējami veikt aprēķinus ir par Ozoliņu ģimenēm, jo pie tām piederīgos nav iespējams atšķirt citu no cita. 18. gadsimta otrajā pusē zvejnieku amatā iestājušies septiņi Ozoliņi. Trīs pārcelāji Ozoliņi nav bijuši populārāko krusttēvu rindās, savukārt krustmātes Ozoliņas nav iespējams identificēt, jo zvejnieku un pārcelāju amatos vienlaikus ir vairākas Katrīnas, Margaritas un Annas Ozoliņas.¹⁷

Saistībā ar pārcelājiem jāatzīmē, ka Georgs Dāvids Raņķis (vai Ranks, *Ranck*, 1765–1836) un Andrejs Rungainis (*Rungain*, 1761–1840) sākotnēji bijuši zvejnieku amatā, bet vēlāk iestājušies pārcelājos. Visdrīzāk, viņi ilgāku laiku atradušies abos ama-

tos vienlaicīgi, jo pārcēlāju reglaments liedza būt kādā citā ar tirdzniecību saistītā amatā, bet ne zvejnieku.¹⁸ 18. gadsimta 80. gadu un dažos 90. gadu sākuma dokumentos abi minētie brīžiem saukti par zvejniekiem, bet 1795. gada revīzijas materiālos – par pārcēlājiem. Nav iespējams precīzi noteikt, kurā gadā viņi iestājušies pārcēlājos, jo par attiecīgo laika posmu nav saglabājušies ieraksti. Ir zināms, ka Rungaiņu un Raņķu dzimtas locekļi bijuši zvejnieku amatā jau kopš 18. gadsimta 30. gadiem.¹⁹ Abi minētie vēl 1824. gadā veica biedru iemaksas zvejnieku amatā.²⁰ Raņķis 1791. gadā laulību ierakstā baznīcas grāmatā reģistrēts kā pārcēlājs, 1836. gadā – apbedīts kā pārcēlājs. Rungainis laulību ierakstā 1788. gadā minēts kā zvejnieks, bet apbedīšanas ierakstā fiksēts, ka 58 dzīves gadus viņš bijis zvejnieku amatā, 36 – pārcēlāju amatā, bet pēdējos 20 gadus nav bijis pārcēlājs, kas liecina, ka aptuveni no 1785. līdz 1820. gadam Rungainis darbojies pārcēlāju amatā.²¹ Ņemot vērā šos apstākļus, visi attiecīgajā periodā dzimušie Raņķa un Rungaiņa bērni un to krustvecāki iekļauti pētījumā.

Kā izņēmums jāmin pārcēlājs Heinrihs Pešs (*Pesch*, arī *Paesch*, *Päsch*, *Pehsch*, ?–1813), kurš dzīvoja Katrīnas dambja rajonā Daugavas labajā krastā un kristīja bērnus Daugavgrīvas baznīcā. Viņa izvēlētie krustvecāki iekļauti pētījumā kā vienīgie no citas draudzes.²²

Kā palīgmateriāli izmantoti Pārdaugavas iedzīvotāju saraksti policijas apgaitas grāmatās un dvēseļu revīziju materiālos, lai redzētu pārcēlāju un viņu bērnu krustvecāku ģeogrāfisko izvietojumu.²³ Apskatāmajā periodā notikušas vairākas revīzijas – 1782. (nepilnīgi saglabājusies), 1795., 1811. (skaitīti tikai vīrieši) un 1816. gadā. Šie dokumenti ir būtisks palīgs darbam ar pārcēlāju ģimeņu vēsturi, jo bieži sniedz informāciju par pārcēlāja sievas pirmslaulības uzvārdu, par bērnu skaitu ģimenē un saimniecības lielumu un modeli (t.i., vai mājsaimniecībā telpas tiek atvēlētas pie pārcēlājiem strādājošajiem laiviniekiem, izīrētas

citiem iedzīvotājiem vai tajās pietiek vietas tikai nukleārai ģimenei (vecāki un neprecētie bērni) ar vai bez kalpiem). Ja māj-saimniecībā dzīvo kāds no ģimenes galvas radniekiem, tas pa-rasti ir norādīts. Dažreiz var izsekot arī to, kur paliek pārcēlāja atraitne ar bērniem pēc ģimenes galvas nāves vai bāreņi pēc abu vecāku nāves, kas palīdz saprast, cik šādās situācijās liela loma ir bērna krustvecākiem. Galvenais avotu bāzes trūkums ir tas, ka tā lielākoties neļauj novērtēt krustvecāku nozīmi konkrētajā kopienā.

Revīziju materiāli pēc iespējas izmantoti no Rīgas nodokļu pārvaldes (1394.) fonda, kur glabājas pirmreizējās kvartālu uz-raugu veiktās uzskaites, kas nedala cilvēkus pa nodokļu maksā-tāju grupām, tādēļ ir redzama visa māj-saimniecības kopaina vienuviet, nevis izkaisīta vairākās grāmatās, kā tas ir Kamerāl-valdes (77.) un Vidzemes revīziju sarakstu (199.) fondos. Kvar-tālu uzraugi mēdza pievienot ziņas par gruntsgabala īpašnieku, iedzīvotāju ieņemamajiem amatiem, izcelšanās vietām utt. Ap-kopojošajos sarakstos šāda tipa informācija tika izlaista. Jā-atzīmē gan, ka informācijas daudzums revīzijās ir atšķirīgs. Visplašākais papildmateriāls pieejams 1795. gada revīzijas sa-rakstos, kur atraitnēm norādīts mirušais vīrs un viņa miršanas gads. Nevar nepieminēt revīziju materiālu galveno trūkumu – cilvēku vecums mēdz būt norādīts neprecīzi, tādēļ pēc iespējas tas ir jāsalīdzina ar baznīcu grāmatu ierakstiem. Pārcēlāju īpa-šumu precīzākai uzskaitē izmantojami arī kases kolēģijas mate-riāli, jo tā uzraudzīja gruntsgabalu nodokļu nomaksu.²⁴

Pārcēlāju darba ikdienas un amata funkcionēšanas izpratnei noder Rīgas ķemerejas tiesas (1382. fonds) protokolu grāmatas, jo šī tiesa uzraudzīja amata darbību, jaunu pārcēlāju un stūr-maņu zvērināšanu, piedalījās konfliktu risināšanā starp amatu, rāti un tirgotājiem. Diemžēl šīs tiesas materiāli par pētāmo pe-riodu nav pilnībā saglabājušies. Galvenokārt tas traucē noskaid-rot katra pārcēlāja iestāšanās laiku amatā.

HISTORIOGRĀFIJA

Par Rīgas tirdzniecības palīgamatu locekļu dzīvi ārpus darba vides rakstījusi vēsturniece Melita Svarāne (1916–2011) un Alvils Zauers.²⁵ Melita Svarāne, kura ilgus gadus pētījusi Rīgas vēsturi dažādos arhīva fondos, ieskaitot bāriņtiesas, amatu tiesas un landfogta tiesas materiālus, daudzos rakstos ir atklājusi Pārdaugavas amata locekļu dzīves un darba daudzšķautņainību. Noderīgi ir 20. gadsimta 90. gados publicētā skolotāja un etnogrāfa Johana Kristofa Broces (*Johann Christoph Brotze*, 1742–1823) “Zīmējumu un aprakstu” 2. sējuma Latvijas vēstures institūta darbinieku sagatavotie Pārdaugavas karšu, plānu un zīmējumu komentāri, jo tie saistīti arī ar pārcēlāju dzīves un darba vietām.²⁶

Vēsturniece Meta Taube (1914–1996) monogrāfijā par tirdzniecības palīgamatiem izvairījusies no “preču transportā pa ūdeni nodarbinātajiem”, kuri, pēc autore domām, veido īpašu grupu. Citu viņu īpašumu kā vien mastu šķirotāju strādāšanu ar zelliem un turīgumu gan autore nenorāda.²⁷ Līdz ar to vienīgais specializētais pētījums par tirdzniecības palīgamatiem, ieskaitot to sociālo un materiālo stāvokli, palicis bez svarīgas palīgamatu daļas – enkurniekiem, koku šķirotājiem, ločiem un arī pārcēlājiem. Protams, runājot par darba pienākumiem, amatus var nodalīt citu no cita, bet, runājot par to sabiedriskiem pienākumiem, strīdiem ar tirgotājiem par dažādām tiesībām un arī par amatu veidoto sociālo vidi, ir lietas, kas caurauž visu amatu vēsturi kopumā, un preču transportā pa Daugavu nodarbināto izslēgšana no pētījuma neļauj pilnībā izprast šos procesus. Atsevišķi pētījumi par tirdzniecības norisi Rīgā arīdzan skar pārcēlāju profesionālās darbības jautājumus, bet neko vairāk.²⁸

Rīgas jauno laiku vēstures izpētē līdz šim kopumā trūkst pētījumu, kas skartu iedzīvotāju sociālo struktūru jebkurā no sabiedrības slāņiem, ieskaitot tirgotājus un rātskungus. Rītas

Brambes (dz. 1939) monogrāfija par Rīgas iedzīvotājiem balstīta padziļinātos revīziju materiālu pētījumos. Tajā autore iezīmējusi dažādu sociālo slāņu dalījumu pa priekšpilsētām.²⁹ Labāks stāvoklis izpētes ziņā ir tikai laikmetā pēc 19. gs. vidus, tomēr tā gandrīz visās jomās – iedzīvotāju sastāva, pārvaldes un ekonomikas ziņā – ir citādāka pilsēta.³⁰

Gvido Alfani pētījumi rāda, ka pat ģeogrāfiski tuvām kopienām varēja būt ļoti atšķirīgas krustvecāku izvēles tradīcijas, kas padara jebkuru kopienu par interesantu izpētes objektu attiecīgā jomā. Nemaz nerunājot par dažādu konfesiju tradīcijām, kas laika gaitā mainījušas.³¹ Deivida Frika (*David Frick*, dz. 1955) nesen iznākusi monogrāfija par dažādu konfesiju, sociālās un etniskās piederības grupu sadzīvošanas īpatnībām 17. gadsimta Viļņā pierāda, ka Baltijas reģions ir aktuāls pētniecības lauks šajā jomā un ka kaimiņattiecības un kopienu veidošanās, ieskaitot krustvecāku izvēli, pilsētas kvartālu ietvaros un pārsniedzot tos ir jauno laiku pilsētu pētniecības organiska sastāvdaļa. Interesants ir Frika secinājums, ka krustvecāku izvēlē ne vienmēr dominēja konfesionālā piederība. Svarīgas bija kaimiņattiecības, profesionālie un sociālie kontakti.³²

ĢIMENES LOCEKĻI KĀ KRUSTVECĀKI

Tuvu radu – jaundzimušā vecvecāku vai vecāku brāļu un māsu – izvēle par krustvecākiem nostiprina radniecības saiknes un no jauna apstiprina ģimenes locekļu savstarpējo solidaritāti un sadarbību. Tai ir ģimenes saites vienojoša funkcija radnieku grupā. Asins un laulību ceļā veidotās saiknes tika stiprinātas ar reliģiskajām.³³ Jau minētās Kristīnes Fertigas pētījumi liecina, ka aptuveni puse krustvecāku atsevišķās kopienās varēja būt izraudzīti no radu vidus un ka kopš 19. gadsimta radniekiem kā krustvecākiem tiek dota aizvien lielāka priekšroka, padarot kristības ne tik daudz par kopienas, cik par ģimenes lietu.³⁴

Tas, ka no ģimenes vidus varēja nākt diezgan liels skaits krustvecāku, vislabāk redzams pārcēlāju ģimenēs ar kuplu locekļu skaitu. Piemēram, triju brāļu Georga Dāvida, Jēkaba (1769–1807) un Johana Heinriha Raņķu (1764–1805) gadījumā.³⁵ No 13 Georga Dāvida bērniem deviņiem pirmie krustvecāki nāca no tuvākajiem vīra vai sievas radiem. Katram bērnam vismaz divi, trīs vai pat četri krustvecāki bija no ģimenes loka. Brāļiem Raņķiem kopā pētāmajā periodā bija jāizvēlas 105 krustvecāki. No tiem 50, tāpat gandrīz puse, nāca no Raņķu (30) vai citām tuvo radu ģimenēm. Vienīgi Jēkaba dzīvesbiedre Doroteja netika aicināta nevienu reizi ne pie abiem brāļiem Raņķiem, ne pie kāda cita pārcēlāja. Iespējams, tas noticis tādēļ, ka Doroteja pirms tam bija precējusies ar loci Jāni Lediņu (*Leding*) un viņu laulība šķirta ar tiesas lēmumu.³⁶

Liela daļa to Raņķu izvēlēto krustvecāku, kuri nebija viņu radinieki, nāca no citām Pārdaugavā vairākās paaudzēs dzīvojušām dzimtām – Dālēm, Reņģītēm, Dammraušiem u.c. Aicinātas pārsvarā pārcēlāju, retāk zvejnieku ģimenes. Vieni un tie paši cilvēki lūgti atkārtoti. Piemēram, brāļu Raņķu tēvocis Sīmanis Raņķis bijis krusttēvs sešiem Georga Dāvida, visiem četriem Jēkaba un diviem no četriem Johana Heinriha bērniem.

Ne visi pārcēlāji deva priekšroku radus integrējošam krustvecāku izvēles modelim, neskatoties uz to, ka tas bija iespējams. Piemēram, Jānis Dāle (*Dahl*, 1762–1808) un viņa sieva Anna Doroteja (1768–?) apskatāmajā laika periodā kristījuši 12 bērnus, bet tuvākos radus – savus vecākus, māsas, brāļus un viņu laulātos draugus – aicinājuši salīdzinoši reti: septiņas reizes (11,6% no visiem 60 krustvecākiem), no tām četras – kā pirmos krustvecākus.³⁷ Nekad nebija aicināts Jāņa Dāles brālis pārcēlājs Daniēls Dāle, tāpat arī sievas brālis mastu šķīrotājs Matiss Dreimanis (*Dreimann*). Toties kūmu izvēlē redzama liela daudzveidība. Jāņa Dāles tēvs bija zvejnieks, viņa sievas Annas

Dorotejas tēvs – mucu koku šķirotājs. Ģimene centās uzturēt saikni ar pārstāvjiem no dažādiem amatiem, aicinot par krustvecākiem zvejniekus, pārcēlājus, mucu koku un mastu šķirotājus un reti kuru atkārtoti. Izņēmumu veido Šlunu dzimtas pārstāvji, kuri kopumā aicināti 11 reizes (18,3% no visiem). Enkurnieku eltermanis Jānis Šluns (*Schlun, Sluhn*) bija precējies ar Jāņa Dāles māsu Annu, bet pārējie aicinātie Šluni bija eltermaņa brālēni un viņu sievas, kas neietilpst tuvo radnieku lokā.

Nav izdevies noskaidrot, vai un kāda radniecība saista Jāni Dāli ar pārcēlāju Juri Dāli (1751–1831), kurš aicināts pie Jāņa divas reizes, bet Juris Dāle aicinājis Jāni vienu reizi. Abi ir zvejnieka Jāņa Dāles dēli, bet tie ir divi dažādi cilvēki, kuru radniecība nav noskaidrojama, jo tobrīd Pārdaugavā mīt vairāki Jāņi Dāles. Jura Dāles ieskaitīšana radnieku lokā tikai nedaudz palielinātu aicināto radu rādītāju Jāņa Dāles gadījumā. Jura Dāles aicināto cilvēku kopa būtiski atšķiras no Jāņa izvēlēm, kas liek domāt, ka viņi uzturēja attiecības ar dažādu cilvēku loku. Juris Dāle, salīdzinot ar viņa uzvārda brāli, bijis noslēgtāks krustvecāku izvēlē savām deviņām atvasēm. No 44 krustvecākiem 10 (22,7%) pārstāvēja Raņķu dzimtu, lai gan ar to nesaistīja tuva radniecība, bet piecas reizes aicināts pārcēlāju eltermanis Tomass Sēlis (*Sehl*, 1763–1830) vai viņa sieva Marija Magdalēna (sk. sadaļā “Visbiežāk aicinātie”).³⁸ Viņi arī nebija rados ar Juri Dāli. Iespējams, ka bērnu kristīšanas laikā tuvie radnieki vairs nebija starp dzīvajiem, bet ar tālākiem netika uzturētas tik ciešas saites, lai viņus izvēlētos par krustvecākiem.

Katrai ģimenei krustvecāku izvēles principi varēja būt atšķirīgi. Piemēram, pārcēlāju eltermanis Tomass Sēlis izvēlējās krustvecākus no ļoti šaura personu loka.³⁹ Nācis no kaņepju kulstītāja ģimenes, Tomass Sēlis bija ilgstoši strādājis pie citiem pārcēlājiem, lai varētu atļauties iestāties amatā.⁴⁰ Pakāpeniski viņš kļuva par vienu no bagātākajiem un ietekmīgākajiem cilvēkiem amatā, gandrīz 30 gadus ieņemot amata vadītāja pos-

teni. 18. gadsimta 90. gados Tomass Sēlis kristīja četrus bērnus, tātad izvēlējās 20 krustvecākus diviem dēliem un divām meitām. Pirmdzimtais nosaukts Tomasa tēva Niklasa vārdā, un pēdējais aicināts arī par krusttēvu, tāpat kā otrajam dēlam Jānim, kura pirmais krusttēvs bija Sēļu kaimiņš un darba kolēģis pārcēlājs Jānis Šluns (1738–ap 1806). Tomass Sēlis bija apņēmis par sievu Raņķu ģimenē ieprecējušos un agri par atraitni kļuvušo Mariju Magdalēnu Ozoliņu (*Osoling, Osoliņ, Osling*, 1765–1833). Raņķu ģimenes pārstāvji aicināti sešas reizes un ir bijuši par krustvecākiem visām Sēļu atvasēm. Divas reizes aicināts pārcēlājs Daniēls Nariņš (*Narring, Narriņ*, 1748–1803) un viņa sieva Anna, kura bija jaunākās Sēļu meitas pirmā krustmāte. Kopā Raņķu un Nariņu ģimenes veido pusi no visiem Sēļu izvēlētajiem krustvecākiem, bet viņiem nav tuvu radniecīgu saišu. Arī pārcēlāja Heinriha Peša sieva Margarita (1775–1808) aicināta divas reizes un vecākajai no Sēļu meitām – par galveno krustmāti. Iespējams, ka tā ir bijusi Marijas Magdalēnas māsa Margarita, kura apprecējusi pārcēlāju Pešu, bet droši to nevar noskaidrot Ozoliņu uzvārda popularitātes dēļ. Pēc Pešu pāra nāves visi trīs viņu bērni uzauga Sēļu ģimenē.⁴¹ Šis apstāklis varētu liecināt par labu hipotēzei, ka Margarita Peša bijusi Marijas Magdalēnas māsa.

Neskatoties uz savu popularitāti un cienījamo sociālo un materiālo stāvokli, Tomass Sēlis saviem bērniem izvēlējās ļoti šauru un slēgtu krustvecāku loku, atsakoties no augstāka sociālā slāņa krustvecākiem (tirgotājiem vai ierēdņiem) un no birģeros tikušajiem Pārdaugavas latviešu kopienas locekļiem. Arī savu brāli Mārtiņu (1774–?) Tomass nebija aicinājis.⁴²

Kā secināms no iepriekš minētajiem piemēriem, tuvie radnieki varēja veidot lielu daļu krustvecāku, bet tas nav vērojams visās ģimenēs. Visdrīzāk radu izvēlēšanās par krustvecākiem prevalēja ģimenēs ar ciešām savstarpējām saitēm, kamēr citās ģimenēs radi veidoja mazāko daļu no krustvecākiem, bet

priekšroka dota kolēģiem vai draugiem. Britu pētnieks Deivids Kresijs (*David Cressy*, dz. 1946) norādījis, ka jaunajos laikos ārpus nukleārās ģimenes esošā radnieku grupa veidoja būtisku sistēmu, kurā cilvēki bija piesaistīti cits citam ar simpātijām un pienākumiem, pat ja tie pavadīja kopā maz laika un saskārās reti. Viņus saistīja savstarpējās atkarības un pienākumu sistēma, kas varēja nebūt aktīvi lietota līdz brīdim, kad to kāds izmantoja.⁴³ Krustvecāku izvēle bija viens no instrumentiem šīs radniecības solidaritātes publiskai un privātai apliecināšanai.

VISBIEŽĀK AICINĀTIE

Tā kā jaundzimušajam parasti bija pieci krustvecāki, tad ilgākā laika periodā gandrīz katrs pārcēlājs kļuva par krusttēvu vairākiem bērniem. Pārcēlāju vidū bija personas, kuras par krusttēviem aicināja daudz biežāk nekā citus. Viens no viņiem bija Sīmanis Raņķis (1743–1814) – zvejnieku amata eltermanis, pārcēlājs, Torņakalna kapu pārzinis, vairāku nekustamo īpašumu un ūdens transportlīdzekļu īpašnieks.⁴⁴ Viņa priekšteči vairākās paaudzēs bija zvejnieki. Rakstā apskatītā laika posma ietvaros no 1785. līdz 1808. gadam, tātad 23 gados viņš aicināts par krusttēvu 79 bērniem no pārcēlāju (34), zvejnieku (27) un citu amatu locekļu ģimenēm. 20 bērniem viņš bija pirmais krusttēvs, tātad tie saukti viņa vārdā. Aplūkotā perioda sākumposmā Sīmanis kā krusttēvs piedalījies 6–8 kristībās gadā, bet tuvāk vecumam aicinājumu skaits samazinājās.

Lai gan amata vadītāja posteņa ieņemšana un zināma pārticība, salīdzinot ar citiem kopienas locekļiem, varēja būt iemesls biežākai cilvēka izvēlei par krusttēvu, tomēr, iespējams, tie nebija vienīgie faktori, kas padarīja Sīmani Raņķi tik populāru, jo citi pārtikušie amatu eltermaņi nebūt nebija tik pieprasīti. Amata eltermaņa vieta bija vēlēta, un ik pēc četriem gadiem amata biedri varēja izvēlēties citu personu, tādēļ ilgstoša atraša-

nās amatā norāda uz cilvēka spējām līdzsvarot dažādās amata locekļu intereses.

Spilgts piemērs tam ir Tomass Sēlis, kurš bija ilggadējs pārcēlāju amata eltermanis. Viņam piederēja vairāki nekustamie īpašumi un transportlīdzekļi. Viņš ilgstoši aizstāvēja pārcēlāju intereses pret tirgotāju vēlmēm samazināt viņu ienākumus un privilēģijas. Tomass aicināts par krusttēvu 46 reizes laika posmā no 1790. līdz 1814. gadam, tostarp 31 reizi – pie pārcēlājiem. Deviņiem no šiem bērniem viņš bijis pirmais krusttēvs.⁴⁵

Tāpat kā divi iepriekš minētie, arī pārcēlājs Jānis Šluns bija bieži aicināto vidū. Viņš kādu laiku bija strādājis par zvejnieku, pēc tam pārmaiņus par pārcēlāju amata eltermani un vecāko, Āgenskalna kapu pārzini, vietniecības laikā ievēlēts pilsētas domē, vienu no saviem īpašumiem atvēlējis latviešu skolai un precējies ar tirgotāja no pārcēlāju ģimenes Albrehta Muižēļa (*Muischul, Muischel, Muyschel, 1747–1821*) māsu Annu (ap 1754–?).⁴⁶ Jānis Šluns laika posmā no 1785. līdz 1806. gadam, tātad 16 gados aicināts par krusttēvu 39 dažādu amatu pārstāvju bērniem, no tiem 26 pārcēlāju ģimenēs. Trim bērniem viņš bijis pirmais krusttēvs.

Tik bieža aicināšana norāda uz cieņu un atzinību no kopienas puses. Pārticība vien nebija tā, kas mudināja vecākus izvēlēties konkrētos cilvēkus, jo, piemēram, Georgs Dāvids Raņķis bija viens no bagātākajiem pārcēlājiem Pārdaugavā, tomēr aicinājumu biežuma ziņā ar 27 krustbērniem palicis tālu aiz sava vienaudža Tomasa Sēļa. Arī citi relatīvi pārtikuši pārcēlāji neizcēlās ar lielu krustbērnu skaitu. Padsmits uz personu bija vidējs pārcēlāja krustbērnu skaits.

Sieviešu vidū nav krustmāšu ar tik lielu krustbērnu skaitu, jo par krustmātēm retāk aicinātas vienas un tās pašas sievietes. Jāņem vērā arī jau minētais apstāklis par vārdu un uzvārdu vienveidību, kas kavē statistisko datu apkopošanu. Vienīgais izņēmums ir Tomasa Sēļa sieva Marija Magdalēna, kura no 1785.

līdz 1809. gadam kļuvusi par krustmāti 29 bērniem, no tiem 11 meitenēm – pirmā krustmāte. Tomēr grūti pateikt, cik lielā mērā tas bija vīra un cik lielā mērā viņas pašas popularitātes dēļ. Ja salīdzina ar citiem populārajiem krusttēviem, tad Sīmaņa Raņķa kundze Anna Barbara (1777–1859) laikā no 1801. līdz 1814. gadam aicināta vismaz pie 19 bērniem (no tiem septiņiem – pirmā krustmāte). Viņu biežāk iespējams atšķirt no pārējām Annām Raņķēm, jo viņa apzīmēta kā zvejnieku eltermaņa sieva. Toties Jāņa Šluna sieva Anna, lai gan nāca no Muižeļu ģimenes, aicināta tikai sešās kristībās.

Krustmāšu loma ir sliktāk dokumentēta ne tik precīzo baznīcas grāmatu ierakstu dēļ, līdz ar to grūtāk izpētāma. Sievietēm varēja atšķirties krustmāšu izvēles principi savām meitām no krusttēvu izvēlēm dēļiem. Piemēram, sieviete savai meitai par krustmāti varēja izvēlēties savu māsu vai māti, lai nostiprinātu radnieciskās saites, kas vājinājušās pēc sievietes izešanas pie vīra.⁴⁷ Grūtāk izsekot sieviešu aicināšanai ir tāpēc, ka jaunas atraitnes bieži apprecējās vēlreiz, bet ne vienmēr avotos iespējams izsekot visām laulībām un uzvārdu maiņām. Turklāt, stājoties laulībā, sieviete nomainīja dzīvesvietu un dažkārt piedēriību amatam, kā arī nonāca vīra ģimenes kontaktu lokā, kas varēja būtiski mainīt viņas prioritātes krustvecāku izvēlē un citu cilvēku interesi aicināt viņu.

KRUSTVECĀKI NO CITIEM SOCIĀLAJIEM SLĀŅIEM

Profesors Gvido Alfani rakstījis, ka 19. gadsimta vidū tirgotāju ģimenes varēja izmantot krustvecāku un, protams, arī laulības saites, lai dibinātu un nostiprinātu savam ģimenes uzņēmumam nepieciešamās komercattiecības.⁴⁸ Pārcēlāji pārvadāja tirgotāju preces uz un no kuģiem, tādēļ krustvecāku izvēles kontekstā būtiski noskaidrot, vai un cik lielā mērā, izmantojot

bērnu kristīšanas rituālu, pārcēlāji vēlējās nostiprināt komercattiecību ceļā veidojušās saites ar citiem tirdzniecības procesos iesaistītajiem.

No 56 pētījumā iekļautajām ģimenēm 26 (46%) vismaz vienu reizi bija aicinājušas par krustvecākiem cilvēkus no augstāka sociālā slāņa nekā viņi paši. Pārsvārā krustvecāki bijuši tirgotāji un ierēdņi vai viņu sievas, pa reizei – amatnieka, fabrikanta, virsnieka vai skolotāja sieva. Aicināšanas biežums bijis vienmērīgs visā apskatāmajā periodā. 21 reizi aicinātie ir vīrieši, 26 – sievietes. 29 reizes aicinātais izvēlēts par bērna pirmo krusttēvu vai krustmāti.⁴⁹

Ar īpašu aktivitāti šajā jomā izcēlās divi pārcēlāji. Ansis Priede (*Preede*, 1765–1800) 18. gadsimta 90. gados kristījis četrus dēlus un visiem par krusttēviem aicinājis tirgotājus, pie tam trim – no angļu tirgotāju Kamingu (*Cumming*) ģimenes.⁵⁰ 2. tabulā redzams, ka pārējo krustvecāku izvēlē Priede bieži devis priekšroku eltermaņu ģimenēm. Viena no retajām reizēm, kurā rakstītajos avotos atklājas bērnu vecāku un krustvecāku savstarpējās attiecības, ir Anša Priedes piemērs. Pēc pārcēlāja nāves atklājās, ka viņš vairākiem cilvēkiem palicis parādā nozīmīgas summas. Lai gan tiesa nodeva ūtrupē visu Anša Priedes mantu, bija skaidrs, ka tās vērtība spēs segt vien nelielu daļu no kreditoru prasībām. Šajā situācijā kompānija “Cumming, Fenton & Co” apmaksāja Anša Priedes apbedīšanas un bērnu rīkošanas izdevumus, neskatoties uz to, ka Ansis Priede bija aizņēmis no kompānijas naudu un palicis tai parādā. Tiesas un ūtrupes laikā atraitnes Hedvigas Priedes intereses aizstāvēja pārcēlāju amata ieceltie padomnieki – Tomass Sēlis un Kristians Martens, abi aicināti pie Priedēm par krusttēviem.⁵¹

2. tabula

ANŠA UN HEDVIGAS PRIEDES BĒRNU KRUSTVECĀKI⁵²

Dzimšanas gads	Bērna vārds	Krustvecāki	Piezīmes
1792	Johans	Johans Bertolds Brūns (<i>Bruhns</i>)	1. ģildes tirgotājs no Lībekas
		Matīss Krūmiņš (<i>Kruhming</i>)	pārcēlājs
		Sīmanis Raņķis	zvejnieku amata eltermanis
		Anna Rungaine	pārcēlāja Andreja Rungaiņa sieva
		Magdalēna Sēle	pārcēlāju eltermaņa Tomasa Sēļa sieva
1794	Patriks Pēteris	Patriks Kamings	skotu izcelsmes tirgotājs, tirdzniecības nama "Cumming, Fenton & Co" līdzīpašnieks, reformātu draudzē
		Kārlis Krese	no pārcēlāju vidus nācis tirgotājs
		Tomass Sēlis	pārcēlāju amata eltermanis
		Magdalēna Krūmiņa	pārcēlāja Matisa Krūmiņa sieva
1796	Vilhelms Martins	Vilhelms Kamings	tirgotāja Patrika Kaminga brālis, strādāja brāļa uzņēmumā
		Margarita Strazdiņa	pārcēlāja Jāņa Strazdiņa sieva
		Sofija Krūze	nezināma
		Ansis Kalniņš	pārcēlājs
		Jānis Bergs	sālsnesējs

Dzimšanas gads	Bērna vārds	Krustvecāki	Piezīmes
1799	Johans Georgs	Džons Kamings	tirgotājs, Patrika Kaminga brālis, "Cumming, Fenton & Co" līdzīpašnieks
		Jēkabs Raņķis	tobrīd pārcēlāju amata eltermanis
		Kristians Martens	bordinga vadītājs
		Margarita Elizabete Peša	pārcēlāja Heinriha Peša sieva, Daugavgrīvas draudzē
		Anna Ģertrūde Dāle	pārcēlāja Jura Dāles sieva

Savukārt Miķelis Garoza (*Garros*) 19. gadsimta pirmajā desmitgadē kristījis trīs dēlus un katram no viņiem vismaz divi krustvecāki nākuši no tirgotāju vai ierēdņu ģimenēm. Visiem trim dēliem vismaz viens krustvecāks saistīts ar muitnieka Gotliba Rīmana (*Riemann*) ģimeni.⁵³ Tā aicināta arī pie Georga Dāvida Raņķa.

Citi pārcēlāji nav bijuši tik aktīvi un aicinājuši krustvecākus no citiem sociālajiem slāņiem tikai vienam vai maksimums diviem bērniem. Nav arī izteikta tendence, ka bagātākie un vēlētajos amatos strādājošie pārcēlāji aicinātu tirgotājus biežāk nekā pārējie pārcēlāji. Tirgotāju un muitnieku izvēle norāda uz profesionālo kontaktu dominēšanu krustvecāku atlases procesā. Lai gan pārcēlāji mitinājās strādnieku un zemnieku apdzīvotā priekšpilsētā, tomēr šīs iedzīvotāju grupas nekad nebija aicinātas uz pārcēlāju bērnu kristībām.

NEAICINĀTIE

Lai gan bērni pārcēlājiem un radniecīgo amatu pārstāvjiem dzima un tika kristīti regulāri, tātad pēc krustvecākiem bija pastāvīgs pieprasījums, tomēr ir pārcēlāju ģimeņu locekļi, kuri no vispārējā savstarpējā aicināšanas tīklojuma bija pilnībā vai gandrīz izstumti. Šeit nav runa par tiem, kas pārcēlāju amatā nostrādājuši īsu laiku un to pametuši. Protams, rakstītajos avotos reti parādīsies pamatoti šādas izslēgšanas iemesli, tādēļ tos var tikai minēt un tie vienmēr paliks tikai minējumi, jo ir nerakstīti apstākļi, kas varēja izraisīt šādu attieksmi, – cilvēka rakstura īpatnības, reputāciju graužošs atgadījums vai kaitīgi un sabiedrības acīs peļami ieradumi. Tomēr, tāpat kā ar populārākajiem krustvecākiem, tā nevarētu būt bijusi tikai sakritība.

Viens no uzskatāmiem neaicināšanas piemēriem ir pārcēlāja Jāņa Spiriņa dēls pārcēlājs Jānis Spiriņš (*Spirring*, 1745–?) un viņa sieva Anna, dzimusi Sproģe, kura arīdžan nāca no pārcēlāju ģimenes. Viņi bija apprecējušies 1772. gadā, dzīvoja savā namā Torņakalnā, un viņu ģimenē piedzima vairāki bērni. Standarta rādītājos vidusmēra pārcēlāja ģimene, tomēr Anna bija aicināta par krustmāti tikai vienu reizi 1798. gadā pie zvejnieka Pētera Grāvera, kurš bija precējies ar Katrīnu Spiriņu, iespējams, kādu Jāņa Spiriņa radnieci.⁵⁴ Savukārt pats Jānis bija aicināts par krusttēvu 1802. un 1811. gadā pie kāda loča un matroža, bet citi pārcēlāji viņus nav izvēlējušies. Vienīgais avotos redzamais apstāklis, kas varēja liecināt par “sliktu” Jānim Spiriņam, bija tas, ka 18./19. gadsimta mijā viņš bija viens no nedaudzajiem pārcēlājiem, kuriem nepiederēja neviena laiva, tātad viņš, lai gan bija amatā, visdrīzāk strādāja pie citiem pārcēlājiem. Tobrīd 55 gadu vecumā viņu vēl it kā nevarētu būt piemeklējis vecuma vājums, lai gan nav izslēdzamas slimības vai nelaiemes gadījumi. 1795. gada revīzijā viņa mājā nav pierakstīta neviena kalpa, kas nav tipiski pārcēlājiem. Tātad Spiriņš

neizcēlās ar pārticību, tomēr diez vai tas bija vienīgais faktors, kas atbaidīja potenciālos krusttēvu meklētājus, jo nabadzīgākie pārcēlāji aicināja cits citu.

Līdzīgi dati ir par pārcēlāju Jāni Liepu (*Leep*) un viņa sievu Katrīnu, kuri 18. gadsimta 80. un 90. gados parādās avotos kā vecāki un bērnu kristītāji, arī 1806. gada policijas uzskaitē kā Āgenskalna iemītnieki, bet neparādās kā krustvecāki ne pie viena pārcēlāja vai saistītā amata, izņemot 1808. gadu, kad Jānis Liepa aicināts pie kāda ligēra. Jānim Liepam, tāpat kā Jānim Spiriņam, gadsimtu mijā nebija nevienas laivas.⁵⁵

Laivu trūkums nevarēja būt vienīgais apstāklis, kas noteica izstumšanu no krustvecāku lomas. Vilhelms Šluns (1745–?) bija pārticis pārcēlājs otrajā paaudzē, vismaz trīs desmitus gadu bija pārcēlāju amatā par biedru, bet par krusttēvu uzaicināts tikai vienu reizi.⁵⁶

Kā redzams no iepriekš minētajiem piemēriem, pārcēlāju vidū bija cilvēki, kurus lielajā krustvecāku klāstā nav vai gandrīz nav iespējams atrast. Kas īsti pamudināja citus kopienas locekļus neizvēlēties šos cilvēkus, paliek atklāts jautājums. Viņi saviem bērniem aicināja par krustvecākiem un pie viņiem nāca dažādu pārcēlāju un zvejnieku ģimeņu locekļi, bet viņi paši nebija aicināti.

Jāatzīmē, ka pie neaicinātajiem nav pieskaitīts Heinrihs Pešs, jo viņš dzīvoja Daugavas labajā krastā un piederēja Daugavgrīvas draudzei. Tikai diviem no četriem bērniem viņš aicināja par krustvecākiem kādu no pārcēlāju amata un pats visā pētāmajā periodā ne pie viena pārcēlāja nebija aicināts, bet to var skaidrot ar viņa attālo dzīvesvietu un no tā izrietošo atšķirīgo kaimiņu loku.⁵⁷

3. tabula

23 PĀRCĒLĀJU ĢIMENŪ KRUSTVECĀKU IZVĒLE PA
DESMITGADĒM⁵⁸

		1785–1794	1795–1804	1805–1815	Kopā
	Kristīto bērnu skaits	36	67	34	137
Krustvecāku grupa	Radi	19 (11%)	61 (19%)	17 (10%)	97
	Savs amats	85 (48%)	148 (45%)	81 (50%)	314
	Citi amati	63 (35%)	94 (29%)	45 (27%)	202
	Augstāks sociālais slānis	9 (5%)	15 (5%)	17 (10%)	41
	Nezināmie	2 (1%)	8 (2%)	5 (3%)	15
	Kopā krustvecāki	178	326	165	669

SECINĀJUMI

Bieži vien literatūrā Rīgas tirdzniecības palīgamati skatīti kā vienots kopums, tomēr, to pētot, var secināt, ka starp amatiem un starp amata locekļiem pastāvēja lielas atšķirības izcelšanās, pārticības un interešu jomā. Piemēram, pārcēlājs Juris Dāle nāca no lielas zvejnieku dzimtas, dzīvoja savā namā un bija precējies ar enkurnieku eltermaņa Jēkaba Soles meitu Annu. Viņiem bija vairāki kalpi un kalpones. Pārcēlājs Jānis Balks (*Balck*, ap 1786–1848) uzauga un dzīvoja Tomasa Sēļa namā un pie viņa strādāja, kamēr varēja pats atļauties kļūt par pārcēlāju un apprecēt kalponi Katrīnu Šreku (*Schreck*).⁵⁹ Krustvecāku tīklojuma izpēte dod iespēju ielūkoties pārcēlāju savstarpējās attiecībās un amata locekļu attiecībās ar citām sabiedrības grupām.

Krustvecāku izpētes gaitā galvenais pētnieka jautājums paliek: “Kāpēc izvēlējās tieši šos cilvēkus”? Kopumā var secināt, ka pārcēlāji, līdzīgi citām kopienām, pētāmā periodā par krust-

vecākiem aicināja citus precētus cilvēkus vai atraitņus. Gandrīz nekad vienam bērnam par krustvecākiem neaicināja vienlaikus abus dzīvesbiedrus.

Kam tas bija iespējams un netraucēja kādi attiecību samezgojumi, par krustvecākiem aicināja tuvus radus, bet tā nebija vienota tendence visās ģimenēs. Atšķirībā no citām kopienām amatu locekļi pārsvarā nāca no Pārdaugavā dzīvojošām ģimenēm un ierašanos uz kristībām netraucēja ceļošanas grūtības. Ne visus radus pētāmajā periodā iespējams identificēt, sevišķi tas attiecas uz sievietēm. 3. tabulā redzams, ka gan uzplaukuma gados, gan krīzes apstākļos radi veidoja 10–19% no krustvecāku kopskaita, tomēr daļa radu palika neidentificēti un pievienoti sava vai citu amatu grupām. Un otrādi. Visi pārcēlāju aicinātie radi piederēja amatu locekļu ģimenēm, tādēļ nav pilnībā nodalāmi no sava un citu amatu locekļu grupām tabulas ietvaros.

Nenoliedzama saikne krustvecāku izvēles ziņā redzama starp amatiem, kuru darbs saistīts ar Daugavu, – pārcēlājiem, mastu šķirotājiem, ločiem, enkurniekiem un zvejniekiem. Pārcēlāji bieži izvēlējās par dzīvesbiedrēm sievietes no šo amatu ģimenēm, tāpēc loks kļuva vēl ciešāks. No zvejnieku ģimenēm nākušie pārcēlāji, kā Daniels Nariņš, Juris Dāle, Andrejs Rungainis, saglabāja ciešu saikni ar zvejnieku kopienu un par krustvecākiem aicināja zvejnieku ģimeņu locekļus, tomēr tas nav raksturīgi visiem pirmās paaudzes pārcēlājiem, kuri auguši zvejnieku ģimenēs.

Daudz mazāka saikne vērojama ar citiem amatiem – mērītājiem, liģeriem, kaņepju kulstītājiem, vīna un sāls nesējiem, kuri tikai retumis parādās starp pārcēlāju bērnu krustvecākiem un otrādi. Jāņem vērā apstākļi, ka liģeri, ormaņi, dažādi nesēji un mērītāji dzīvoja izkaisīti, tai skaitā labā krasta priekšpilsētās, to ties daļa loču dzīvoja Daugavgrīvas apkārtnē un piederēja turienes draudzei.

Trijās desmitgadēs (1785–1815) aptuveni puse krustvecāku noturīgi izvēlēti no pārcēlāju amata. Tas liecina par brālības iekšienē valdošo savstarpējo solidaritāti. Lai gan katrs pārcēlājs strādāja ar privātā īpašumā esošām laivām un patstāvīgi algo tiem strādniekiem, bija jautājumi, ko pārcēlāji risināja kopā, – apmaksas likmes, darba nosacījumi sliktos laika apstākļos, dīkstāves apmaksas, sabiedriskie pienākumi pilsētas labā u.c. Amati nebija tikai saimnieciskas organizācijas, daļa sabiedriskās dzīves pārcēlājiem norisa amata ietvaros un personīgā telpa nebija pilnībā nošķirta no sabiedriskās, tāpat kā tā laika ģildēm un cunftēm.⁶⁰ Viena vai abu vecāku nāves gadījumā par atraitni vai bāreņiem rūpes uzņēmās amats, jo tas bija saistīts ar mirušā pārcēlāja laivu izmantošanu pārvadājumos. Līdz ar to arī rūpes par bērnu īpašumu apsaimniekošanu un bērnu aprūpi bija neatraujami saistītas gan ar amata lietām, gan radniekiem. Pārcēlāju bērnu krustvecāku aktīva iesaistīšanās tieši šajos procesos nav novērojama, bet iespējams, ka krustvecāki sniedza citāda veida atbalstu, kas nav fiksēts tiesu vai baznīcu materiālos. Tiesāšanās procesos starp pārcēlājiem un tirgotājiem nebija reti gadījumi, kad uz tiesu par lieciniekiem aicināja citus pārcēlājus vai amata vecākos un eltermani. Visu minēto apstākļu kontekstā ir saprotams, kādēļ krustvecāku izvēlē priekšroka bieži piešķirta amata biedriem.

Spriežot pēc krustvecāku izvēles, lielās, vairākās paaudzēs Pārdaugavā dzīvojošās dzimtas aktīvi kontaktējās cita ar citu – Raņķi, Dāles, Rungaiņi, Nariņi, Kazāki utt. Viņi bija savstarpēji saradojušies un veidoja ciešu kopienu, kurai visdrīzāk pieslēgās vai centās pieslieties pārējie. Vecāku uzkrāto mantojušie dēli ieguva pamatu tālākai ekonomiskai izaugsmei, tādēļ pārcēlāju vidū bija tādi, kuri dzīves stilā tuvojās birģeru kopienai.⁶¹ Turīgākie, sabiedriskos vai vēlētos amatus ieņēmušie pārcēlāji bija populārākie krusttēvi – Sīmanis Raņķis, Tomass Sēlis, Jānis Šluns, Georgs Dāvids Raņķis un Juris Dāle. Pārcēlājus par

krustvecākiem mēdza aicināt stūrmaņi un bordingu vadītāji, bet gandrīz nekad – otrādi. Pārdaugavā dzīvoja arī viesnīcnieki, krodzinieki, kurpnieki un citi sabiedrības locekļi, ar kuriem pārcēlāju ģimeņu locekļi nonāca lielākā vai mazākā saskarē, tomēr kopienas tradīcija viņus neieklāja potenciālo krustvecāku kategorijā.

Šveiciešu vēsturnieka Sandro Guci-Hēba (*Sandro Guzzi-Heeb*, dz. 1960) pētījumi rāda, ka 18. un 19. gadsimtā krustvecāku izvēle pārgāja no vertikālām patronu un klientu attiecībām uz horizontālām saitēm starp radniekiem vai to pašu sociālo grupu, ko var interpretēt kā cenšanos pāriet uz personiskākām un intīmākām attiecībām ar krustvecākiem.⁶² Šajā kontekstā lielā mērā iederas arī Rīgas pārcēlāju krustvecāku izvēles modelis. Mainoties apstākļiem, vecāki nākamajiem pēcnācējiem varēja izvēlēties attiecīgā brīdī aktuālus līdzcilvēkus, bet pārcēlāju vidū redzams arī ilglaicīgu attiecību noturīgums vairākkārtējas cilvēku aicināšanas gadījumos. Liela daļa krustvecāku nāca no vecāku sociāli ekonomiskā statusa grupas. Ja krustvecāku izvēle tika izmantota kā sociālais rīks savstarpējo attiecību paplašināšanai un nostiprināšanai, tad pārcēlāju vidū viennozīmīgi jūtama horizontāla sociālā stratēģija. Viņi izvēlējās par bērnu krustvecākiem radus, kaimiņus un darba kolēģus, tādējādi stiprinot kopienas solidaritāti, bet reti mēģinot to izplest ārpus ierastās vides.

Protams, krustvecāku izvēle ir tikai neliela daļa no sociālo attiecību kompleksa, un 18. un 19. gadsimta mijas avotu ziņas par Rīgas iedzīvotāju veiktajām izvēlēm neļauj pilnībā rekonstruēt šo attiecību kopumu, tādēļ nepieciešamas plašākas rīdziņu ģimeņu un priekšpilsētu attīstības vēstures studijas.

ATSAUCES UN PIEZĪMES

- ¹ Guido Alfani, Vincent Gourdon (2012). Spiritual kinship and godparenthood: an introduction. In: Guido Alfani, Vincent Gourdon (eds.). *Spiritual Kinship in Europe, 1500–1900*. London: Palgrave Macmillan, pp. 4, 17, 21; Will Coster (2002). *Baptism and Spiritual Kinship in Early Modern England*. Burlington: Ashgate, p. 275; Lieven A. Vandekerckhove (1981). The Role of Godparents: On the Integration of a Non-Familial Role in the Structure of the Kinship System. *Journal of Comparative Family Studies*, 12 (1), pp. 139–149, here pp. 139, 143.
- ² Cristian Alvarado Leyton (2007). Intendierte Machtallianzen. Lévi-Strauss' Allianzbegriff und die Kritik "künstlicher" Verwandtschaft. *Anthropos*, 102 (1), pp. 169–185, here pp. 169, 181; David Gaunt (2001). Kinship: Thin Red Lines or Thick Blue Blood. In: David I. Kertzer, Marzio Barbagli (eds.). *The History of the European Family. Vol. 1. Family Life in Early Modern Times 1500–1789*. London: Yale University Press, pp. 257–287, here p. 283.
- ³ Louis Haas (1995). Il Mio Buono Compare: Choosing Godparents and the Uses of Baptismal Kinship in Renaissance Florence. *Journal of Social History*, 29 (2), pp. 341–356, here pp. 341, 343; Edward H. Tebbenhoff (1985). Tacit Rules and Hidden Family Structures: Naming Practices and Godparentage in Schenectady, New York 1680–1800. *Journal of Social History*, 18 (4), pp. 567–585, here pp. 575–576; Stephen Gudeman (1975). Spiritual Relationships and Selecting a Godparent. *Man, New Series*, 10 (2), pp. 221–237, here pp. 221, 225.
- ⁴ Christine Fertig (2009). Rural Society and Social Networks in Nineteenth-Century Westphalia: The Role of Godparenting in Social Mobility. *The Journal of Interdisciplinary History*, 39 (4), pp. 497–522, here pp. 498, 499, 512; Alfani, Gourdon. Spiritual kinship and godparenthood, p. 1.
- ⁵ Erich Seuberlich (1914). Die Entstehung und Entwicklung der Mitauer Votstadt bis zum Ende des 18. Jahrhunderts. In: *Sitzungsberichte der Gesellschaft für Geschichte und Alterthumskunde der Ostseeprovinzen Russlands aus dem Jahre 1913*. Riga: W. F. Häcker, S. 238–254, hier S. 241, 247.
- ⁶ Turpat, 243., 244., 246. lpp.
- ⁷ Melita Svarāne (1980). Pārcēlāju amats Rīgā feodālisma beigu posmā – 18. gs. beigās un 19. gs. pirmajā pusē. *Latvijas PSR Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, 8, 44.–58. lpp., šeit 47. lpp.; Melita Svarāne (2001). Par ko parakstījās Rīgas latvieši 18. gadsimtā. *Latvijas Arhīvi*, 3, 36.–62. lpp., šeit 37. lpp.
- ⁸ Pārcēlāju amata reglaments [vācu val.], 05.1798. *Latvijas Nacionālā arhīva Latvijas Valsts vēstures arhīvs* (Rīga, turpmāk: LNA-LVVA), 1382–2–2167, 29. lp.; Kopija no Valdošā Senāta pavēles pēc Imperatora rikojuma Vidzemes kamerālvaldei par zvejnieku un pārcēlāju amatu locekļu iekļaušanu nodokļu maksātāju grupās [vācu val.], 24.12.1800. LNA-LVVA, 673–1–565a, 59. lp. 1816. gada revīzijā kā pārcēlāji sarakstos reģistrēti 34 cilvēki, tomēr jāņem vērā, ka revīzijās pie pārcēlājiem mēdza pieskaitīt viņu algotos bordingu vadītājus un stūrmaņus.

- ⁹ Ieraksti Sv. Jāņa baznīcas grāmatā par pārcēlāju bērnu kristīšanu, 1785–1810. *LNA-LVVA*, 1428–1–4, 352.–826. lpp.; Tas pats, 1811–1815. *LNA-LVVA*, 1428–1–5, 1.–116. lpp.; 4. dvēseļu revīzijas Daugavas salu iedzīvotāju saraksti [vācu val.], 23.03.1782. *LNA-LVVA*, 1394–1–1287; 4. dvēseļu revīzijas Rīgas 3. priekšpilsētas iedzīvotāju saraksti [vācu val.], 29.03.1782. *LNA-LVVA*, 1394–1–1286; 5. dvēseļu revīzijas Rīgas 3. priekšpilsētas iedzīvotāju saraksti [vācu val.], 05.1795. *LNA-LVVA*, 1394–1–1292; Policijas apgaitas grāmata Pārdaugavā [vācu val.], 1806. *LNA-LVVA*, 1394–1–1331; 6. dvēseļu revīzijas birģeru nodokļus maksājošo iedzīvotāju saraksti [vācu val.], 1811. *LNA-LVVA*, 199–2–26. Pieejams: <http://www.lvva-raduraksti.lv/lv/menu/lv/13/ig/13/ie/5513/book/30497.html> (skatīts 10.10.2017.); 7. dvēseļu revīzijas Rīgas 3. priekšpilsētas iedzīvotāju saraksti [vācu val.], 01.1816. *LNA-LVVA*, 1394–1–1387 un 1388.
1. tabulā iekrāsotas tās ģimenes, kuru krustvecāku izvēle iekļauta 3. tabulā. Ja pie dzīves datiem norādīts “ap”, tad vairākās dvēseļu revīzijās personai norādīts atšķirīgs vecums un to nav bijis iespējams precizēt baznīcu grāmatās.
- ¹⁰ Kirchenrecht für Livland. In: *Sammlung der Gesetze, welche das heutige livländische Landrecht enthalten, kritisch bearbeitet*. Bd. 2., Abt. 2. Rīga: W. F. Häcker, (1821), S. 1757.
- ¹¹ Turpat.
- ¹² Pārcēlāju amata reglaments [vācu val.], 05.1798. *LNA-LVVA*, 1382–2–2167, 30. lp.
- ¹³ Anita Čerpinska (2016). Raņķu dzimta Rīgas 18. gadsimta otrās puses un 19. gadsimta sākuma vēstures kontekstā: birģeru tiesību iegūšanas aspekts. *Latvijas Vēstures Institūta Žurnāls*, 2, 5.–34. lpp., šeit 16. lpp.
- ¹⁴ Rīgas Sv. Jāņa baznīcas grāmata [vācu val.], 1744–1769. *LNA-LVVA*, 1428–1–3. Pieejams: <http://www.lvva-raduraksti.lv/lv/menu/lv/2/ig/1/ie/238/book/5855.html>; Tas pats [vācu val.], 1770–1810. *LNA-LVVA*, 1428–1–4. Pieejams: <http://www.lvva-raduraksti.lv/lv/menu/lv/2/ig/1/ie/238/book/5853.html>; Tas pats [vācu val.], 1811–1830. *LNA-LVVA*, 1428–1–5. Pieejams: <http://www.lvva-raduraksti.lv/lv/menu/lv/2/ig/1/ie/238/book/5849.html>.
- ¹⁵ Alfani, Gourdon. Spiritual kinship and godparenthood, p. 7.
- ¹⁶ Ieraksti Sv. Jāņa baznīcas grāmatā par pārcēlāju bērnu kristīšanu, 1785–1810. *LNA-LVVA*, 1428–1–4, 352.–826. lpp.; Tas pats, 1811–1815. *LNA-LVVA*, 1428–1–5, 1.–116. lpp.
- ¹⁷ Turpat; Noraksts no Trīnes Muiželes laulības līguma ar zvejnieku Indriķi Ozoliņu, 24.01.1762. *LNA-LVVA*, 1380–5–563, 441.–444. lpp.; Zvejnieka Indriķa Ozoliņa mantojuma sadales lieta, 1783–1786. *LNA-LVVA*, 1380–1–3500, 5.–7. lp.; Zvejnieka Jēkaba Ozoliņa mantojuma sadales lieta, 1792. *LNA-LVVA*, 1380–1–3505, 1.–4. lp.; Pārcēlāja Jāņa Ozoliņa mantojuma uzskaitījums, 28.09.1787. *LNA-LVVA*, 1380–1–5171, 1. lp.; Pārcēlāja Miķeļa un Katrīnas Ozoliņas kustamā īpašuma uzskaitījums, 20.01.1797. Turpat, 18.–19. lp.; Mantojuma sadales līgums starp zvejnieku Jāni Ozoliņu un viņa meitām, 13.06.1801. Turpat, 35.–36. lp.

- ¹⁸ Pārcēlāju amata reglaments [vācu val.], 1798. *LNA-LVVA*, 4038–2–1084, 3.–9. lpp.; Ieraksts zvejnieku amata grāmatā par Georga Dāvida Raņķa uzņemšanu, 01.09.1791. *LNA-LVVA*, 4038–2–2150, 127. lpp.; Tas pats, par Andreja Rungaiņa uzņemšanu, 11.07.1788. Turpat, 124. lpp.
- ¹⁹ Ieraksti Rīgas zvejnieku amata grāmatā par biedru veiktajām iemaksām [vācu val.], 1734. *LNA-LVVA*, 4038–2–2149, 22. lpp.
- ²⁰ Ieraksti Rīgas zvejnieku amata ienākumu grāmatā par biedru veiktajām iemaksām [vācu val.], 29.09.1824. *Rīgas vēstures un kuģniecības muzejs*, VRVM, 158 445, 2.–3. lpp.
- ²¹ Ieraksts Sv. Jāņa baznīcas grāmatā par G. D. Raņķa precībām ar Annu Reņģīti [vācu val.], 31.08.1791. *LNA-LVVA*, 1428–1–4, 1138. lpp.; Ieraksts Sv. Jāņa baznīcas grāmatā par Andreja Rungaiņa precībām ar Annu Vampi [vācu val.], 13.08.1788. *LNA-LVVA*, 1428–1–4, 1134. lpp.; Ieraksts Sv. Jāņa baznīcas grāmatā par Andreja Rungaiņa nāvi [vācu val.], pēc 15.11.1840. *LNA-LVVA*, 1428–1–14, 62. lpp. Pieejams: <http://www.lvva-raduraksti.lv/lv/menu/lv/2/ig/1/ie/238/book/5841.html>; Paziņojumi par apbedītajiem Rīgas kapsētās. *Rīgasche Stadtblätter*, 11.11.1836., Nr. 45, S. 376.
- ²² Ieraksts Daugavgrīvas baznīcas grāmatā par Heinriha Peša dēla Jēkaba kristīšanu, 26.10.1797. *LNA-LVVA*, 235–3–44, 150. lpp.; Ieraksts Daugavgrīvas baznīcas grāmatā par Heinriha Peša bērnu kristīšanu, 1801–1805. *LNA-LVVA*, 235–3–44, 29., 79., 95. lpp.
- ²³ 4. dvēseļu revīzijas Daugavas salu iedzīvotāju saraksti [vācu val.], 23.03.1782. *LNA-LVVA*, 1394–1–1287; 4. dvēseļu revīzijas Rīgas 3. priekšpilsētas iedzīvotāju saraksti [vācu val.], 29.03.1782. *LNA-LVVA*, 1394–1–1286; 5. dvēseļu revīzijas Rīgas 3. priekšpilsētas iedzīvotāju saraksti [vācu val.], 05.1795. *LNA-LVVA*, 1394–1–1292; Policijas apgaitas grāmata Pārdaugavā [vācu val.], 1806. *LNA-LVVA*, 1394–1–1331; 6. dvēseļu revīzijas birģeru nodokļus maksājošo iedzīvotāju saraksti [vācu val.], 1811. *LNA-LVVA*, 199–2–26. Pieejams: <http://www.lvva-raduraksti.lv/lv/menu/lv/13/ig/13/ie/5513/book/30497.html> (skatīts 10.10.2017.); 7. dvēseļu revīzijas Rīgas 3. priekšpilsētas iedzīvotāju saraksti [vācu val.], 01.1816. *LNA-LVVA*, 1394–1–1387 un 1388.
- ²⁴ Kases kolēģijas ekonomiskās ekspedīcijas Pārdaugavas gruntsgabalu uzskaitē [vācu val.], 1798–1790. *LNA-LVVA*, 1392–1–6, 62.–77. lpp.; Uzmērīto gruntsgabalu grāmata [vācu val.], 1813–1832. *LNA-LVVA*, 1392–1–32.
- ²⁵ Melita Svarāne (2001). Par ko parakstījās Rīgas latvieši 18. gadsimtā un 19. gadsimta pirmajā pusē. *Latvijas Arhīvi*, 3, 36.–62. lpp.; Melita Svarāne (1975). Tirdzniecības palīgamati un to nozīme latviešu topošās buržuāzijas veidošanās procesā Rīgā 18. gs. pēdējā ceturksnī un 19. gs. pirmajā pusē. *Latvijas PSR Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, 6, 89.–103. lpp.; Melita Svarāne (1982). Jāņa Šteinhouera prāvas pret Rīgas privileģētajiem namniekiem Rīgas un Pēterburgas tiesās 18. gs. *Latvijas PSR Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, 10, 15.–34. lpp.; Alvilis Zauers (2014). *Šteinhoueri un viņu laiks*. Rīga: Biznesa augstskola Turība.

- ²⁶ Teodors Zeids (red.) (1996). *Johans Kristofs Broce. Zīmējumi un apraksti*. 2. sēj. Rīga: Zinātne.
- ²⁷ Meta Taube (1980). *Rīgas latviešu tirdzniecības palīgamati 17.–18. gs.* Rīga: Zinātne, 6. lpp.
- ²⁸ Ilga Grasmane (1973). *Daugava un Rīgas eksports XVIII gs. beigās un XIX gs. pirmajā pusē*. Rīga: Zinātne, 158.–194. lpp.; Velta Pāvulāne (1975). *Rīgas tirdzniecība ar meža materiāliem XVII–XVIII gs.* Rīga: Zinātne, 125.–146. lpp.
- ²⁹ Rita Brambe (1982). *Rīgas iedzīvotāji feodālisma perioda beigās. 18. gs. beigās – 19. gs. pirmā puse*. Rīga: Zinātne, 153.–159. lpp.
- ³⁰ Kristīne Volfarte, Ervīns Oberlenders (2004). *Katram bija sava Rīga*. Rīga: AGB.
- ³¹ Alfani, Gourdon. Spiritual kinship and godparenthood, pp. 7, 9.
- ³² David Frick (2013). *Kith, Kin, and Neighbors: Communities and Confessions in Seventeenth-Century Wilno*. NY: Cornell University Press, p. 16, pp. 131–135.
- ³³ Vandekerckhove. The Role of Godparents, p. 147; Tebbenhoff. Tacit Rules and Hidden Family Structures, p. 576.
- ³⁴ Fertig. Rural Society and Social Networks, p. 513; Alfani, Gourdon. Spiritual kinship and godparenthood, p. 30.
- ³⁵ Ieraksti Sv. Jāņa baznīcas grāmatā par Jēkaba, Johana Heinriha un Georga Dāvida Raņķa bērnu kristīšanu, 1785–1809. *LNA-LVVA*, 1428–1–4, 472.–783. lpp.; Ieraksti Rīgas policijas apgaitas grāmatā par Jēkaba, mirušā Johana Heinriha un Georga Dāvida Raņķa dzīvesvietām Kobronskanstī, 1806. *LNA-LVVA*, 1394–1–1327, 105.–108. lpp.
- ³⁶ Bekanntmachungen. *Rigasche Anzeigen*, 13.03.1794., Nr. 11.
- ³⁷ Ieraksti Sv. Jāņa baznīcas grāmatā par Jāņa Dāles bērnu kristīšanu, 1785–1806. *LNA-LVVA*, 1428–1–4, 357.–724. lpp.; Ieraksts III priekšpilsētas revīzijas sarakstos par Jāņa Dāles dzīvesvietu, 1795. *LNA-LVVA*, 1394–1–1292, 23. lp.
- ³⁸ Ieraksti Sv. Jāņa baznīcas grāmatā par Jura Dāles bērnu kristīšanu, 1786–1805. *LNA-LVVA*, 1428–1–4, 377.–702. lpp.; Ieraksts III priekšpilsētas revīzijas sarakstos par Jura Dāles dzīvesvietu, 1795. *LNA-LVVA*, 1394–1–1292, 72. lp.; Ilģuciema skats pie Spilves 1791. gadā. No: Zeids (red.). *Johans Kristofs Broce. Zīmējumi un apraksti*, 2. sēj., 315. lpp.
- ³⁹ Ieraksti Sv. Jāņa baznīcas grāmatā par Tomasa Sēļa bērnu kristīšanu, 1793–1798. *LNA-LVVA*, 1428–1–4, 484.–569. lpp.; Ieraksts Rīgas policijas apgaitas grāmatā par Tomasa Sēļa dzīvesvietu, 1806. *LNA-LVVA*, 1394–1–1331, 2. lp.
- ⁴⁰ Ieraksts Rīgas pārcēlāju uzrauga protokolu grāmatā par Tomasa Sēļa uzņemšanu amatā [vācu val.], 08.06.1781. *LNA-LVVA*, 1382–2–205, 147.–151. lpp.
- ⁴¹ Dvēseļu revīzijas saraksts par Mūksalā Nr. 8 un 9 dzīvojošajiem cilvēkiem [vācu val.], 1816. *LNA-LVVA*, 77–14–21, 257. lp.; Tas pats, 1816. *LNA-LVVA*, 1394–1–1386, 2.–3. lp.; Ieraksts bāriņtiesas protokolu grāmatā par

- pārcēlāja Heinriha Peša bērnu aizgādņu nozīmēšanu [vācu val.], 22.11.1813. *LNA-LVVA*, 1380–5–216, 491. lpp.
- ⁴² Ieraksti Sv. Jāņa baznīcas grāmatā par Tomasa Sēļa bērnu kristīšanu, 1793–1798. *LNA-LVVA*, 1428–1–4, 484.–569. lpp.
- ⁴³ David Cressy (1986). Kinship and Kin Interaction in Early Modern England. *Past & Present*, 113 (1), pp. 38–69, here pp. 41, 42, 47, 49.
- ⁴⁴ Izraksti no Rīgas ķemerejas tiesas protokoliem saistībā ar pārcēlāju atteikšanos strādāt tirgotāju veidotas komitejas vadībā, laivu īpašnieku saraksti [vācu val.], 30.01.1802. *LNA-LVVA*, 1382–2–209, 28. lp.; Pārdaugavas gruntsgabalu nodokļa maksas grāmata [vācu val.], 1790.–1840. gadi. *LNA-LVVA*, 1390–4–659, 204. lpp.
- ⁴⁵ Ieraksti Sv. Jāņa baznīcas grāmatā par pārcēlāju bērnu kristīšanu, 1785–1810. *LNA-LVVA*, 1428–1–4, 352.–826. lpp.; Tas pats, 1811–1815. *LNA-LVVA*, 1428–1–5, 1.–116. lpp.
- ⁴⁶ Ieraksts zvejnieku amata grāmatā par Jāņa Šluna uzņemšanu, 29.09.1762. *LNA-LVVA*, 4038–2–2150, 112. lp.; Skats Zundā, Pārdaugavā, lejpus Rīgas, 1794. gadā. No: Zeids (red.). *Johans Kristofs Broce. Zīmējumi un apraksti*, 2. sēj., 287. lpp.
- ⁴⁷ Haas. Il Mio Buono Compare, pp. 347–348; Anne C. Woodrick (1995). Mother-Daughter Conflict and the Selection of Ritual Kin in a Peasant Community. *Anthropological Quarterly*, 68 (4), pp. 219–233, here pp. 219, 221, 231.
- ⁴⁸ Alfani, Gourdon. Spiritual kinship and godparenthood, pp. 33–34.
- ⁴⁹ Ieraksti Sv. Jāņa baznīcas grāmatā par pārcēlāju bērnu kristīšanu, 1785–1810. *LNA-LVVA*, 1428–1–4, 352.–826. lpp.; Tas pats, 1811–1815. *LNA-LVVA*, 1428–1–5, 1.–116. lpp.
- ⁵⁰ Ieraksti par Anša Priedes bērnu kristīšanu Rīgas Sv. Jāņa draudzes baznīcas grāmatā, 04.04.1792., 06.08.1794., 09.11.1796., 01.05.1799. *LNA-LVVA*, 1428–1–4, 469., 505., 539., 580. lpp.
- ⁵¹ Kopija no Anša Priedes parādzīmes kompānijai “Cumming, Fenton & Co”, uz kuras veiktas piezīmes par skaidras naudas izmaksām no šīs kompānijas Anša Priedes bērnu izdevumu segšanai [vācu val.], 15.03.1798., 09.01.1800. *LNA-LVVA*, 1380–5–1952, 34. lp.
- ⁵² Ieraksti par Anša Priedes bērnu kristīšanu Rīgas Sv. Jāņa draudzes baznīcas grāmatā, 04.04.1792., 06.08.1794., 09.11.1796., 01.05.1799. *LNA-LVVA*, 1428–1–4, 469., 505., 539., 580. lpp.
- ⁵³ Ieraksti Sv. Jāņa baznīcas grāmatā par Miķeļa Garozas bērnu kristīšanu, 1807–1810. *LNA-LVVA*, 1428–1–4, 736.–815. lpp.
- ⁵⁴ Ieraksti Sv. Jāņa baznīcas grāmatā par pārcēlāju bērnu kristīšanu, 1785–1810. *LNA-LVVA*, 1428–1–4, 352.–826. lpp.; Tas pats, 1811–1815. *LNA-LVVA*, 1428–1–5, 1.–116. lpp.; Ieraksts par Jāņa Spiriņa laulībām ar Annu Sproģi Sv. Jāņa baznīcas grāmatā, 16.12.1772. *LNA-LVVA*, 1428–1–4, 1104. lpp.; Ieraksts Torņakalna nodokļu maksātāju grāmatā par Jāņa Spiriņa maksāto gruntsnomu, 1775–1809. *LNA-LVVA*, 1390–4–663, 6. lp.

- ⁵⁵ Ieraksti Sv. Jāņa baznīcas grāmatā par pārcēlāju bērnu kristīšanu, 1785–1810. *LNA-LVVA*, 1428–1–4, 352.–826. lpp.; Tas pats, 1811–1815. *LNA-LVVA*, 1428–1–5, 1.–116. lpp; Policijas apgaitas grāmata Pārdaugavā [vācu val.], 1806. *LNA-LVVA*, 1394–1–1331.
- ⁵⁶ Ieraksti Sv. Jāņa baznīcas grāmatā par pārcēlāju bērnu kristīšanu, 1785–1810. *LNA-LVVA*, 1428–1–4, 352.–826. lpp.; Tas pats, 1811–1815. *LNA-LVVA*, 1428–1–5, 1.–116. lpp.; Pārcēlāju amata iesniegums Rīgas ķemerejas tiesai par pārcēlāju laivu stāvokli, 18.04.1801. *LNA-LVVA*, 673–1–822, 54. lp.
- ⁵⁷ Ieraksts Daugavgrīvas baznīcas grāmatā par Heinriha Peša dēla Jēkaba kristīšanu, 26.10.1797. *LNA-LVVA*, 235–3–44, 150. lp.; Ieraksts Daugavgrīvas baznīcas grāmatā par Heinriha Peša bērnu kristīšanu, 1801–1805. *LNA-LVVA*, 235–3–44, 29., 79., 95. lp.
- ⁵⁸ Tabulā iekļautas 23 ģimenes, kurām izdevās rekonstruēt dzimtas koku tādā apmērā, lai varētu konstatēt radu klātbūtni krustvecāku lokā.
- ⁵⁹ Ieraksts 7. dvēseļu revīzijas sarakstos par Jāņa Balka ģimeni, 1816. *LNA-LVVA*, 1394–1–1386, 2. lp.
- ⁶⁰ Christiana Niemann (2012). *Iustitia enim immortalis est. Justitia-Darstellungen in Ostwestfalen-Lippe in der Frühen Neuzeit*. Bremen: Europäischer Hochschulverlag, S. 93.
- ⁶¹ Jānis Straubergs (1936). *Rīgas latviešu pirmās nacionālās cīņas 18. gs.* Rīga: A. Gulbis, 207. lpp.; Čerpinska. Raņķu dzimta Rīgas 18. gadsimta otrās puses un 19. gadsimta sākuma vēstures kontekstā, 5.–34. lpp.
- ⁶² Sandro Guzzi-Heeb (2012). Spiritual kinship, political mobilisation and social cooperation: a Swiss Alpine valley in the eighteenth and nineteenth centuries. In: Guido Alfani, Vincent Gourdon (eds.). *Spiritual Kinship in Europe, 1500–1900*. London: Palgrave Macmillan, pp. 183–203, here pp. 195–196.

CHOICE OF GODPARENTS FOR RIGA FERRYMEN CHILDREN AT THE TURN OF THE 19TH CENTURY

Anita Čerpinska

Dr. hist., Institute of Latvian History at the University of Latvia, researcher.
Research interests: history of Riga in the 18th and 19th centuries.

The article deals with the strategies of ferryman families for choosing godparents and attempts to reveal the social communication space of the ferryman community. Ferryman lived on the islands of Daugava and in Pārdaugava and belonged to the same parish. During the selected research period,

ferryman craft experienced the highest degree of wellbeing as well as an economic crisis. More than 50 families with a varying number of children, level of wellbeing and social position have been analysed. The study reveals different strategies for choosing godparents – depending on the choice of the family close relatives, representatives of a higher social group, a very narrow or wide group of people could be involved. The study also highlights the godfathers and godmothers that have been in high demand. Ferryman have been in close contacts with representatives of other crafts working on water – fishermen, timber graders, anchormen; less so with those working on land, like cargo workers and carriers.

Keywords: Riga ferrymen, godparents, Pārdaugava at the turn of the 19th century.

Summary

For the Christian Church, the sacrament of baptism was the way of taking in new members. At the dawn of the history of the Christian Church, godparents served as a guarantee that the baptised would be integrated into the religious-social system by introducing them to the values of the Church. Godparents soon lost this role but the institution remained although it had no clearly defined functions in the society. The choice of someone as godparent had an explicit symbolic value and was a way of demonstrating benevolent attitude towards the person. The choice of godparents can be considered as a strategic behaviour which underwent transformation but did not lose its meaning in the course of the Early Modern period.

In the particular research period, the basic source of income for the members of ferrymen craft was transportation of goods from ships and to them. Ferrymen were a fairly conservative craft. Its members came from the families of Pārdaugava or the islands of Daugava and belonged to St. John's parish. In order to be admitted to the craft one had to spend several years working for a fisherman or ferryman to acquire the basics of the craft. Years 1785–1815 were chosen as the research period because this time has been recognised in the historiography as “a period of upswing” in the life of Riga trade auxiliary crafts. It includes both productive and unproductive years – the time of the Napoleonic Continental Blockade and war time (1810–1815) when trade entered a crisis period. The ferrymen craft also underwent crisis caused by the growing desire of merchants to transport their goods by themselves.

In literature, trade auxiliary crafts are often viewed as a homogeneous body. However there were major differences between crafts and members of each craft in terms of origin, prosperity, and interests. The principal question of interest for a researcher in relation to the choice of godparents is: Why were these particular people chosen? Traditionally, ferrymen picked as godparents other married individuals or widows/widowers; elderly people were seldom chosen. Hardly ever spouses were asked to become godparents to the same child.

Whenever possible and not precluded by complicated relations, relatives were chosen as godparents. In the Early Modern period, the group of relatives outside the nuclear family formed a significant system where people were bound together by sympathies and commitments. They were tied together by a system of interdependence and obligations, latent until activated. The choice of godparents was one of the instruments for acknowledging kin solidarity both in public and in private.

In the choice of godparents, there existed an obvious link among the crafts whose job was related to Daugava – ferrymen, timber graders, pilots, anchormen, and fishermen. Ferrymen often married into families of these crafts thereby making the circle even tighter. The link with other crafts (like measurers, cargo workers, hemp scutchers and carriers) was a lot weaker; representatives of these crafts only seldom appear among the godparents of ferrymen's children or have ferrymen as godparents for their children.

From the choice of godparents it is evident that the large extended families living in Pārdaugava for several generations (Ranck, Dahl, Rungain, Narring, and others) maintained close contacts. They had become related through marriages and formed a close-knit community. People who were less popular, less prosperous or newcomers to the area often tried to align with this community. Some people were often chosen as godparents, others were not chosen at all.

Ferrymen who had originated from fishermen families (Daniel Narring, Georg Dahl, Andreas Rungain) maintained close contact with the fishermen community and often invited members of fishermen families as godparents. Still, this is not characteristic to all the first-generation ferrymen coming from fishermen families.

Often godparents came from the same social-economic group as the parents although in some cases ferrymen picked godparents among

merchants or civil servants. Interestingly, merchants Muischel and Kress who also came from Pārdaugava were not picked as godparents more often in comparison with regular ferrymen. If choice of godparents was seen as a social instrument for expanding and strengthening contacts and relations, ferrymen clearly applied horizontal social strategy. They chose as godparents their relatives, neighbours and colleagues thereby strengthening the solidarity of the community and hardly ever trying to expand these relations beyond their community. In most cases godparents came from the same parish and from the nearest neighbourhood. Although ferrymen families came in contact also with other people living in Pārdaugava, community traditions did not include them in the range of potential godparents.

Research shows that in the course of the 18th and 19th centuries the choice of godparents shifted from vertical patron–client relations to horizontal relations between relatives or the same social group. The pattern of godparents' choice for many Riga ferrymen fits with this context.

It is clear that the choice of godparents is only a small piece in the puzzle of social relations and the condition of the sources on the choices of Riga inhabitants will not permit reconstruction of these relations, therefore more extensive studies of the history of Riga inhabitants' families are required.